

BORSODI
KÖNYVTÁROS

II. RÁKÓCZI FERENC
MISKOLCI VÁROS
KÖNYVTÁR
MISKOLC

Miskolc
1978/1

BORSODI
ABAUJ-
ZEMPLÉNI
MEGYEI
IL. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR

XVII. évfolyam

1978. évi 1. szám

BORSODI KÖNYVTÁROS

Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtárainak módszertani tanácsadója
Megjelenik félévenként

Szerkesztőség:

Miskolc, Felszabadítók útja 11. Telefon: 37-521

Felelős szerkesztő:
URSZIN SÁNDOR

Kiadja a Borsod megyei Lapkiadó Vállalat
3527 Miskolc, Bajcsy-Zsilinszky út 15. sz. Telefon: 36-131
Felelős kiadó: Veres Mihály

Készült a Borsod megyei Nyomdaipari Vállalatnál, Miskolcon
78 — 3116 — 1000
Felelős vezető: Kilián Béla

Számadás és számvetés

A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár 1977-ben csaknem ezer új beiratkozával gyarapította olvasótáborát —, s helyi olvasószolgálat az év végén már 16 062 olvasót tartott számon.

A „rekordjavító” mennyiségi fejlődéshez a mögöttünk maradt esztendőben már biztató minőségi fejlődés is társult. Mindez azt tanúsítja, hogy az ország legnagyobb vidéki közművelődési könyvtárában kezd beérni annak az elméleti, s szakmai-módszertani segítségnek a hatása, amelyet intézményünk a legutóbbi időszakban a kulturális minisztériumi általános vizsgálat elvi útmutatásaiból, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak könyvtárunk munkájának korszerűsítésére készített javaslataiból kapott.

A könyvtár iránt megnyilvánuló — s indokoltan növekvő — tömegigények emelkedő színvonalú kielégítése mellett sikerült arányosan javítani, fokozni az A-típusú könyvtártól joggal elvárt, differenciált szakmai szolgáltatásokat. A helyben olvasás, a könyvtárban folytatott intenzív tanulási tevékenység, s kutatómunka szembetűnően — s folyamatosan — növekvő aránya jelzi, hogy az A-típusú nagy közművelődési könyvtárban az általános közművelődési könyvtári feladatok ellátásán túl egyre inkább előtérbe kerültek a különféle termelési ágazatok munkáját, a szervezett képzést és továbbképzést, a speciális kutatásokat elősegítő szakmai feladatok. Ennek következtében erősen megnövekedett mind a kölcsönző szolgáltatásban, mind a tájékoztató szolgáltatásban dolgozó munkatársaink igénybevétele.

Szakrészlegeinkben mindenekelőtt a kézikönyvtárak kiegészítésére, korszerűsítésére törekedtünk. Speciális különgyűjteményeink közül a méltán országos híré hangtárunkban a technikai felszereléseket gyarapítottuk, hogy még inkább alkalmassá váljék ez a részleg igényes zenei és prózai hangfelvételekre, szolgáltatási és megőrzési célú átjátszásokra.

A könyvtári szolgáltatásokban országosan megnövekedett a helyismereti gyűjtemények szerepe. A mi helyismereti részlegünk munkáját is az új igényekhez igazítottuk. Ezért került sor a helyismereti tartalmú könyvek és folyóiratok egy különgyűjteménybe való összevonására, mégpedig közvetlenül a használat helyén, a második emeleti szolgálati szinten. A komplex kutatások elősegítésére tértünk át a helyismereti könyvek és folyóiratcikkek fénylukkártyás-rendszerű feltárására. Folytattuk a régi, ritka — eredetiben már hozzá nem férhető — helyismereti dokumentumok mikrofilmes másolatban való beszerzését, és intézményünk is üzembe helyezett egy mikrofilmező berendezést. A mikrofilmek tanulmányozásához két új, korszerű leolvasó-berendezést szereztünk be a kutatók részére.

Az intézmény — s a megye egész tanácsi könyvtárhálózata, valamint a megyei tanács szakosztályai — számára elsődleges fontosságú könyvtárunk reprográfiai és kötetzeti részlegének a korszerűsítése. A működési feltételek javítására az elmúlt évben 376 000 forint rendkívüli támogatást kaptunk fenntartó szervünkötől. Ebből az összegből több kötetzeti és reprográfiai kiegészítést sikerült vásárolnunk. Nem lehetett azonban ujjal kicsérélni az elhasználódott Xerox nyomólemezkészítő berendezést, amelynek egyedi beszerzési ára meghaladja a 100 ezer forintot.

Ugyancsak megoldatlan maradt a katalóguscédula-sokszorosítás gondja, a 100 ezer nagyságrendben szükséges cédulamennyiség sokszorosítására egyedül alkalmas Minigráf berendezés hiánya miatt. E nélkül nem minősíthető valóban korszerűnek — s az új könyvtári törvény által meghatározott tudományos feladatok ellátására is alkalmasnak — az intézmény. Viszont remélhetőleg igen sokat segít majd már idén is a regionális könyvtárközi kölcsönzési feladatok megoldásában, s a kutatói igények kielégítésében a Kulturális Minisztérium révén kapott új, magyar gyártmányú „Staticop BG 101.” típusú, nagy teljesítményű másológép.

Az egész megye tanácsi közművelődési könyvtárhálózatának hatékonyabb és szakszerűbb szolgálata érdekében a reprográfiai és kötészeti részlegünket szervezetenként a módszertani osztály szakmai irányítása alá rendeltük.

A módszertani munka ebben az időszakban elsősorban a kis települések hatékonyabb könyvtári szolgáltatásainak megszervezésére, a központi könyvellátás bevezetésének előkészítésére összpontosult.

A gyermekkönyvtári munkából kiemelkedett a csanyik-völgyi úttörőtáborban megrendezett olvasótábor, 70 cigány származású iskolás gyermek részvételével. A táborhoz a Kulturális Minisztérium adott 30 ezer forint támogatást. Igen széles körű és elismerő volt ennek a tábornak az országos sajtóvisszhangja. Ugyancsak gyermekkönyvtárunk volt a szervező házigazdája a Magyar Úttörők Szövetsége és az Írószövetség által patronált kétnapos vitaülésnek, amelynek központi témája a költészet és a serdülő fiatalok kapcsolata volt.

Több más országos rendezvénynek is közreműködő szervezője, házigazdája volt a megyei könyvtár. Májusban itt rendezte meg a Magyar Írók Szövetsége a Fiala Írók József Attila Körének Ady-emlékülését. Nyáron a Tokaji Íróta-
bor szervező munkálataiban működünk közre.

Hangtárunk magnószalagra vette a tábor teljes vitaanyagát, mint becses közművelődési és irodalmi dokumentumot. A tábor összegező tanácskozásának is könyvtárunk volt a színhelye.

Zenei részlegünk a szervezője, gondozója a Miskolci Új Zenei Műhely nagy érdeklődést kiváltó bemutatósorozatának. Ennek révén a fiatal magyar zeneszerző és előadóművész nemzedék jeles személyiségeit sikerült Miskolc művészeti közéletének alakítói közé bevonni. A klasszikus zenei alkotások népszerűsítését is sikerrel szolgálta fonotékánk — a Zeneművészeti Főiskola miskolci tagozatának a könyvtárunkban megtartott „nyilvános zeneóráival”.

Hatékonyan kapcsolódott intézményünk egyéb közművelődési szolgálatokhoz is. Az Ady-évforduló nyitányaként Féja Géza író tartott nagyhatású előadást Adyról, a megyei könyvtár előadótermében. Könyvtárunk KISZ-szervezetének tagjai saját összeállítású, Mert másokért csatáztam című Ady-émlékműsorukkal szolgálták az évfordulót. S a költő születésnapjának 100. évfordulóján, 1977. november 22-én, a Művészeti és Propaganda Irodával közös rendezésben került sor könyvtárunk nagytermében a „A rendeltetés hitével” című, az Ady-évet záró emlékestre.

Kossuth Lajos születésének 175. évfordulóját intézményünk reprezentatív dokumentációs kiállítással ünnepelte. (A kiállítás anyagát az egész megyében vándoroltatjuk.)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulójának ünnepségeihez kapcsolódott intézményünkben a politikai könyvhét központi kiállítása, valamint a szovjet népi iparművészetet bemutató kiállítás.

Az 1977. évi munka főbb eredményei számokban:

Könyvtári dokumentum-állomány:	245 614 egység
Ebből könyv:	228 313 kötet
folyóirat:	11 072 kötet
egyéb dokumentum:	6 229 egység

Az 1977. évi gyarapodás: 23 473 könyvtári egység

1977-ben törölt könyvtári egységek száma: 5568

1 olvasóra jutó kötetszám: 14,8 kötet

Allománygyarapításra fordított összeg: 941 502 Ft

Az olvasók számának alakulása:

14 éven aluli:	3 279 fő (107-tel több, mint 1976-ban)
Felnőtt részleg:	12 783 fő (791-gyel több, mint 1976-ban)
Összesen:	12 062 fő (898-cal több, mint 1976-ban)

A látogatók száma:

14 éven aluliak:	40 882 fő
Felnőttek:	132 353 fő
összesen:	173 235 fő

A felnőtt részlegben kölcsönzési naponként átlag 511 látogató volt.

A kölcsönzött kötetek száma:

Gyermek részleg:	83 269 kötet
Felnőtt részleg:	489 681 kötet
összesen:	572 950 kötet

Felnőtt részleg: 1 olvasóra jutó kölcsönzött kötet: 38,3. A megyei könyvtárát 1977-ben látogatta: 51 csoport, ebből külföldi volt 11 csoport. Összesen: 1657 fő.

A fő feladatainkat hosszabb távra kijelölő párt- és állami dokumentumok útmutatásainak helyi realizálásánál a konkrét társadalmi környezetünk és a jelenlegi, valamint a prognosztizálható társadalmi igények a meghatározók. Az, hogy az ország legnagyobb vidéki közművelődési könyvtára vagyunk, megkülönböztetett felelősségre kötelez. Szerves összefüggésben kell vizsgálnunk — s a fejlődéssel vele járó változásokhoz igazítanunk — intézményünk helyi nagyvárosi, valamint megyei és észak-magyarországi regionális funkcióit.

Miskolcon, az ország második városában, különleges a helyzetünk. Bár fenntartónk a megyei tanács, mi vagyunk helyi szolgáltatásainkkal a legnagyobb könyvtári egység a városban. Am épp a közmegítélésünknel leginkább szembetűnő városi funkcióink meghatározásánál pontosan mérlegelnünk kell helyzetünket a miskolci könyvtári munkamegosztásban — a városi könyvtár hálózata, a szakszervezeti könyvtári hálózat, valamint a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, s a különféle üzemi, vállalati, intézményi szakkönyvtárak mellett.

Közvetlen lakóterületi közművelődési szolgáltatásaink elsősorban a miskolci I. kerületben részben már felépült, s folyamatosan tovább terebélyesedő — a városfejlesztési terv szerint mintalakótelepnek szánt — belvárosi lakótelep tömegigényeihez igazodnak. Viszont az egész városból — s ezen kívül az egész megyéből — érkező differenciált tanulási, kutatási, szakmai továbbképzési, önképzési igényeket kell kielégítenünk, az új könyvtári törvényerejű rendelet által az A-típusú könyvtárak feladatkörébe sorolt szakmai és tudományos szolgáltatásokkal.

Ennek a növekvő fontosságú szakmai-tudományos feladatrendszernek az ellátását nagymértékben elősegíti az 1978. január 1-től érvénybe lépett új kötelese példány-elosztási rendszer. E rendszerben a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei II. Rákóczi Ferenc Könyvtár egész Észak-Magyarországra kiterjedő hatáskörrel vesz részt. Intézményünk megkapja az 1978. január 1. után Magyarországon megjelent valamennyi kiadványt, beleértve a periodikákat (napilapokat, folyóiratokat, évkönyveket) is. Ezek közül a műszaki tudományok körébe tartozó kiadványokat a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának, a biológiai és orvostudományi műveket a Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának, a pedagógiai kiadványokat pedig az egri tanárképző főiskola könyvtárának — mint regionális szakkönyvtáraknak — továbbítja, a többi köteles példányt pedig helyi tájékoztatási szolgálatában, illetve a régió belüli könyvtárközi kölcsönzésben hasznosítja.

A köteles példányok fogadása és szétosztása egyszersmind nagymértékben megnöveli intézményünk szakmai igénybevételét, s új feladatokkal terheli dolgozóinkat. Az új mennyiségi tennivalókon túl magasabb minőségi követelmények is jelentkeznek — mindenekelőtt a feldolgozó, és az olvasószolgálati tájékoztató munkában, valamint a könyvtárközi kölcsönzésben.

A megyei módszertani munkában ebben az évben a kis települések korszerűbb könyvtári ellátására összpontosítunk. A minisztériumi instrukcióknak megfelelően elsősorban a nagyobb — lehetőleg járásnyi — területekre kiterjedő központi ellátás bevezetését készítjük elő, s szorgalmazzuk a kis falvakban az egységes könyvtárak létrehozását.

Gyermekkönyvtári munkánkban elsőrendű feladat az általános iskolákban életbe lépő új tantervi dokumentumok célkitűzéseire való igazodás.

Reprográfiai és kötéseti részlegünket az egész megye tanácsi közművelődési könyvtári hálózatának további hathatós kiszolgálásán kívül a könyvtári törvényerejű rendeletben meghatározott új szakmai és tudományos feladatok elvégzésére kívánjuk alkalmassá tenni, az e célokhoz szükséges korszerű műszaki berendezések beszerzésével.

BERECZ JÓZSEF

Buga doktor beszél a Borsodszirákon megtartott Szabad Föld-esten

Fotó: Slezsák Imre

BORSOD-ABAUJ-ZEMPLÉN MEGYE KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAINAK 1977. évi STATISZTIKAI ADATAI

Sor- szám	JÁRÁS, VÁROS	Könyv- tárak száma	A lakos- ság száma	KÖNYVÁLLOMÁNY			Ezer lakosra jutó könyv	Az év folya- mán leltárba vett köl- száma	BEIRATKOZOTT OLVASÓK			A la- kos- ság hány %-a olvasó	Egy olva- sóra jutó könyv
				1976	1977	Emelkedés csökkenés			1976	1977	Emelkedés csökkenés		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Edelényi járás	68	60 717	174 215	191 353	17 138	3 151	18 928	12 347	12 452	+ 105	20,5	15,4
2.	Encsi járás	87	59 551	208 616	222 628	14 012	3 738	24 739	13 638	14 828	+ 1 190	24,9	15,0
3.	Mezőcsátú járás	23	34 558	105 815	115 100	9 285	3 330	11 426	7 175	6 615	- 560	19,1	17,4
4.	Mezőkövesdi járás	25	31 084	90 451	98 094	7 643	3 155	8 498	6 062	6 072	+ 10	19,5	16,1
5.	Miskolci járás	47	87 432	163 153	186 550	23 397	2 133	27 267	15 215	15 026	- 189	17,2	12,4
6.	Ózdi járás	45	60 632	142 408	155 529	13 121	2 565	54 396	9 210	8 942	- 268	14,7	17,4
7.	Sátoraljauhelyi járás	59	47 912	152 816	164 828	12 012	3 440	14 576	8 065	8 613	+ 548	18,0	19,1
8.	Szerencsi járás	36	66 819	149 350	169 175	19 825	2 531	23 037	10 085	10 537	+ 452	15,8	16,0
9.	Kazincbarcika város	7	33 303	105 483	112 606	7 123	3 381	8 118	7 689	8 171	+ 482	24,5	13,8
10.	Leninváros	2	16 834	33 821	36 154	2 333	2 147	4 053	3 137	3 234	+ 97	19,2	11,2
11.	Mezőkövesd város	7	18 823	60 684	67 512	6 828	3 586	7 706	3 061	3 299	+ 238	17,5	20,5
12.	Sárospatak város	5	15 218	29 090	34 761	5 671	2 284	6 459	1 992	2 245	+ 253	14,7	15,5
13.	Sátoraljauhely város	7	18 708	62 784	72 631	9 847	3 882	10 712	3 836	3 887	+ 51	20,8	18,7
14.	Ö S S Z E S E N	418	551 591	1 478 686	1 626 921	148 235	2 949	219 915	101 512	103 921	+ 2 409	18,8	15,6
15.	Megyei Könyvtár	1	-	227 709	245 614	17 905	-	23 473	15 164	16 062	+ 898	-	15,3
16.	Megyei hálózat összesen	419	-	1 706 395	1 872 535	166 140	-	243 388	116 676	119 983	+ 3 307	-	15,6
17.	Miskolc városi hálózat	28	-	270 956	286 944	15 988	-	24 318	16 896	17 895	+ 999	-	16,0
18.	Miskolc összesen /15+17/	29	199 901	498 665	532 558	33 893	2 664	47 791	32 060	33 957	+ 1 897	17,0	15,7
19.	Tanácsi hálózat össz./14+18/	447	751 492	1 977 351	2 159 479	182 128	2 873	267 706	133 572	137 878	+ 4 306	18,3	15,7
20.	Szakszervezeti hálózat	259	-	580 670	605 762	25 092	-	39 548	47 997	46 056	- 1 941	-	13,4
21.	Közműv. hálózat össz./19+20/	706	790 923	2 558 021	2 765 241	207 220	3 496	307 254	181 569	183 934	+ 2 365	23,2	15,0

Sor- szám	KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK			Egy olvasó- ra jutó kölc. kötet	Egy lakosra jutó kölc. kötet	LÁTOGATÓK SZÁMA			KÖNYVBESZERZÉSI ÖSSZEG			Egy lakosra jutó Ft	Beszer- zési kötet átlag- ár
	1976	1977	Emelkedés csökkenés			1976	1977	Emelkedés csökkenés	Költségve- tésből	Egyéb forrásból	Összesen		
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
1.	336 999	340 721	+ 3 722	27,4	5,6	172 656	173 393	+ 537	292 605	255 775	548 380	9,00	29,00
2.	385 837	398 129	+ 12 292	26,8	6,7	178 873	174 105	- 4 768	308 379	302 692	611 071	10,30	24,70
3.	199 853	192 106	- 7 747	29,0	5,5	71 213	66 942	- 4 271	174 700	147 700	322 400	9,30	28,20
4.	200 372	200 381	+ 9	33,0	6,4	85 656	80 216	- 5 440	162 187	93 989	256 176	8,20	30,10
5.	438 210	463 143	+ 24 933	30,8	5,3	179 398	186 732	+ 7 334	275 246	579 054	854 300	9,80	31,30
6.	273 527	257 763	- 15 764	28,8	4,2	110 181	103 313	- 6 868	148 420	382 272	530 692	8,70	40,40
7.	255 666	259 928	+ 4 262	30,2	5,4	121 206	125 294	+ 4 088	179 461	226 806	406 267	8,50	27,90
8.	279 077	275 799	- 3 278	26,2	4,1	114 878	113 631	- 1 247	239 309	484 074	723 383	10,80	31,40
9.	281 666	280 635	- 1 031	34,3	8,4	82 900	81 645	- 8 745	211 000	71 196	282 196	8,50	34,80
10.	57 305	65 901	+ 8 596	20,4	3,9	31 359	32 671	+ 1 312	70 000	42 898	112 898	6,70	27,80
11.	93 390	92 800	- 590	28,1	4,9	34 360	35 170	+ 810	190 000	41 415	231 415	12,30	30,00
12.	47 708	51 633	+ 3 925	23,0	3,4	20 470	22 206	+ 1 736	115 000	140 078	255 078	16,80	39,50
13.	140 985	141 718	+ 733	36,4	7,6	42 017	43 410	+ 1 393	172 000	193 169	365 169	19,50	34,10
14.	2 990 595	3 020 657	+ 30 062	29,0	5,5	1 245 367	1 248 728	+ 3 361	2 538 307	2 961 118	5 499 425	10,00	25,00
15.	609 368	572 950	- 36 418	35,7	-	174 349	173 175	- 1 174	891 502	50 000	941 502	-	40,10
16.	3 599 963	3 593 607	+ 6 356	29,9	-	1 419 716	1 421 903	+ 2 187	3 429 809	3 011 118	6 440 927	-	26,50
17.	527 214	587 388	+ 60 174	32,8	-	173 798	227 367	+ 53 569	823 134	203 912	1 027 046	-	42,20
18.	1 136 582	1 160 331	+ 23 756	34,2	5,8	348 147	400 542	+ 52 395	1 714 636	253 912	1 968 548	9,80	41,20
19.	4 127 177	4 180 905	+ 53 818	30,3	5,6	1 593 514	1 649 270	+ 55 756	4 252 943	3 215 030	7 467 973	9,90	33,00
20.	1 070 415	988 621	- 81 794	21,5	-	395 458	354 222	- 41 236	1 082 053	74 172	1 156 225	-	29,20
21.	5 197 592	5 169 616	- 27 976	28,1	6,5	1 988 972	2 003 492	+ 14 520	5 334 996	3 289 202	8 624 198	10,90	28,10

Összeállította: Tamási Istvánné

Az egységes falusi könyvtárak kialakításának lehetőségei és feltételei Borsod megye kis településein

Előzmények tanulságokkal

Az 1970-es évek elejétől országos vita bontakozott ki a Könyvtáros hasábjain a kis települések könyvtári ellátásának megoldatlan problémáiról. A vitában meg­szóalók közül többen — elsősorban kisközséges megyék és járások könyvtárosai — eleven tapasztalatok alapján beszéltek. Sokan hitték, mások vitatták, hogy a problémák megoldását — az akkori lehetőségek között — a klubkönyvtárak és a körzeti könyvtárak várható előnyeiben és jövőbeli jelentőségében lehet megtalálni.

A Művelődésügyi Minisztérium irányelvei a második és a harmadik ötéves tervre a kistelepülései vidékek könyvtári fejlesztésében a körzeti könyvtárak szervezését azért írták elő, mert felismerték, hogy a kis falu önmagában csak szű­kösen, a tartalmas választék szintje alatt képes fejleszteni a könyvtárát. Ez igaz­nak és elfogadható indoknak bizonyult.

A szakirodalom a tanú rá, hogy a körzeti könyvtárak létjogosultságát az ille­tekes szakemberek mennyire elismerték. A Pécsen megtartott könyvtáros tanács­kozás 1970-ben elvi állásfoglalással, ajánlásokkal segítette a szervezést. „Körzeti könyvtárakkal a művelődési fehér foltok felszámolásáért!” — írta Sente Ferenc.

Ekkorra már körvonalazni lehetett a körzeti könyvtárak fő feladatát is, hiszen működésüknek Veszprém, Baranya és Borsod megyében több éves múltjuk volt, és kiállták a gyakorlat próbáját. Mit akartunk tulajdonképpen? Olyan körzeti intézmények létrehozását, amelyek összefognak, szakmai szempontból irányítanak, és magasabb színvonalú szolgáltatásokkal — mindenekelőtt gazdagabb irodalmi választékkal — segítenék a hozzájuk tartozó apró községeket. Baktakéken 1965-ben felavattuk a megye első körzeti könyvtárát, amelyet modellszerű példának tekintettünk. Terveztük és szorgalmaztuk, hogy alakuljon minden kistelepülései járásban évente legalább egy ilyen intézmény, s így 1980-ra a körzeti könyvtárak teljes megyei rendszerének kiépítésével számolhatunk. Gondosan kiszámítottuk, hogy a körzeti könyvtár fenntartása, működtetése két kisebb családi háztartás évi kiadásainak felel meg. „Ennyiből 3—5 ezer ember számára kis falvakban is meg­teremthető a fejlett országok mértékével mért korszerű könyvtári ellátás.” Nem volt véletlen tehát, hogy például az ózdi járás közművelődésének irányítói körze­tekre osztották területüket, és határozottan kinyilvánították állásfoglalásukat: „A decentralizált tanácsi irányításhoz hozzá kell igazítani a közművelődés irányítását is. Járásunkban a korszerűsített irányítást a körzeti művelődési házak és körzeti könyvtárak rendszerének kiépítésében látjuk.” (Borsodi Szemle, 1972/2. sz.). Jól tudjuk, hogy a kivitelezésre miért nem kerülhetett sor. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mindössze 13 körzeti könyvtár létesült — elsőként az encsi, majd az edelényi, a sátoraljaújhelyi és a miskolci járásokban —, de az erőből többre nem futotta. Elterjedése teljesen megrekedt, más feladatok el­vonták róla a figyelmet.

Ma még jogosnak látszik a kérdés — hiszen úgy-ahogy működnek a körzeti könyvtárak —: miért alakult így a helyzet, illetve miért maradt mindmáig meg­oldatlan a kis települések jobb könyvellátása? Csupán arról van-e szó, hogy elru­gaszkodtunk a valóságtól — és azt álmodtuk 1980-ra a körzeti központokba, amit eddig a városokban és a járási központokban sem sikerült maradéktalanul meg-

valósítani? Csalódtunk a körzeti könyvtárak eszméjében, vagy tévesen ítéltük meg ennek az intézménytípusnak a szükségességét a már kipróbált és bevált könyvtári rendszerben (megyei, városi, járási könyvtárak)? S az elmulasztott időt művelődéspolitikai értelemben is vesztesnek kell-e tekinteni? Azt hiszem egy kicsit ez is, az is igaz. Úgy tűnik, a szakirodalom ma már tisztázta ezeket a kérdéseket. Annyit azonban utólag is megjegyezhetünk: ha a 70-es évek elején az anyagi lehetőségek megengedték, és általánossá válnak a körzeti intézmények, minden bizonnyal nagy szerepet vállalhattak volna a kis községek alapellátásában. Lehet, hogy igaza volt Tóth Gyulának, aki a Könyvtáros 1971 decemberi számában rezignáltan állapította meg: „... ez az intézmény lehetne az egyik bázis, melyen a klubkönyvtár is létezhet.”

Jól tudjuk, hogy a kis települések jobb könyvtári ellátásának másféle lehetőségei is ismertek voltak. Nem véletlen, hogy a 70-es évek elején Magyarországon is tért hódított — egyik alternatívaként — a bibliobuszok alkalmazásának gondolata. (Budapesten már korábban is működött bibliobusz.) Csakhogy a nagy teljesítményű *mozgókönyvtárak* elterjedését a gyártási nehézségek mellett elsősorban anyagi gondjaink akadályozták, miként a körzeti könyvtárak elterjedését is. Maradt tehát minden a régiben.

A továbblépés lehetőségei az elvi állásfoglalások tükrében

A szocialista országok könyvtártudományi és módszertani központjainak varrói tanácskozásán (1976. október 4—9.) Szente Ferenc, a magyar delegáció egyik tagja, csupán egyetlen kérdéssel foglalkozott felszólalásában „A központosítás elvi és gyakorlati problémái a lakóhelyi könyvtári ellátásban” címmel. A helyzet új vonásait tükröző elemzéséből kitűnt, hogy a magyar könyvtárügy fontos feladatának kell megoldani a szétaprózott kis települések állománygyarapítását, és tovább kell kísérletezni a leghatékonyabb megoldási módok kiválasztása érdekében.

A tanácskozáson kiderült, hogy a szocialista országokban — a nemzeti sajátosságok mellett — csaknem hasonló tendenciák jelentkeznek. Általános igényként merült fel a könyvtári rendszer és a szolgáltatások intenzív fejlesztése, minőségileg magasabb színvonal elérése, a könyvtári integrációs folyamatok erősítése.

Az utóbbi években a hazai könyvtári szakirodalomban is hangsúlyt kaptak ezek a kérdések. Futala Tibor a Könyvtári Figyelő 1974/6-os számában a következőket írta: „A közművelődési könyvtárakat illetően most számos országban az a feladat, hogy a legszámosabb (minden településen jelen levő) és legdemokratikusabb (mindenki által korlátozás nélkül használható) könyvtártípus apró, kisebb-nagyobb és (viszonylag) nagy egységeit szilárd, jól funkcionáló, más szóval: az igényeket kielégíteni tudó ellátó rendszerekbe szervezzék. A rendszerré szervezés kulcsszavai is közések: fejlesztés és feladatmegosztás. A fejlesztés azért, mivel a meglévő feltételek a legésszerűbb szervezettség mellett sem elégségesek a kibővülő funkciók ellátásához. A feladatmegosztás pedig azért, mivel az ellátó rendszereken belül szükségképpen hierarchizálni kell az intézményeket és a szolgáltatásokat, majd pedig a megszerveződő rendszereknek maguknak is be kell illeszkedniük egy tágabb — legalább országos méretű — könyvtári hierarchiába és együttműködésbe.”

Papp István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója a Könyvtári Figyelő 1977/1. számában szintén az intenzív, minőségi fejlesztés egyik kulcskérdéséről, a könyvtárügy irányításának, a könyvtári szolgálat szervezettségének magasabb szintre emeléséről ír. Az új könyvtári alapjogszabály is erre ösztönzi az illetékeseket, amikor mindenekelőtt az egységes könyvtári rendszer kialakítására hívja fel a figyelmet, amely nem cél, hanem eszköz annak érdekében, hogy a könyvtárak minél többet tudjanak adni a társadalom tevékenységének

minden területén. A cél az — s éppen a demokratizmus jogán —, hogy minden dolgozó, függetlenül attól, hogy hol lakik, hol a munkahelye, nagy vagy kis településen él-e, teljes értékű állományból meríthessen.

Egyértelműbbé válnak tehát a feladatok, s jogos igényként következhetne a végrehajtás, hiszen a legfontosabbról van szó, a lakosság ellátásáról, amelyre a jogszabályok nemcsak ösztönzést és biztatást adtak, hanem parancsot is, hogy azokat alkotó módon alkalmazzuk. Kondor Istvánné, a KM osztályvezetője is erre irányítja a figyelmet, amikor a tvr.-ről szóló magyarázatát a Könyvtáros 1976/8. számában az alábbi gondolatokkal fejezi be: „A végrehajtás nem egyszerűen a rendelkezések alkalmazásából és ellenőrzéséből áll, hanem valóban alkotó jellegű megvalósításra van szükség. A végrehajtást meg kell szervezni! Felülről lefelé, több lépcsőben... a különféle felügyeleti szerveknek és a könyvtáraknak kell konkretizálni a feladatokat, amelyek a tvr.-ből következnek. Meg kell tervezni és végre kell hajtani!” A tvr. hosszú időre szóló programot ad, meghozza olyan programot, amelynek megvalósításához azonnal hozzá kell kezdeni, és mozgósítani a meglevő szellemi és anyagi erőket.

Mindezek után jogosan tehetné fel bárki a kérdést, hogy itt — a közismerten kistépülésszerű — Borsod-Abaúj-Zemplén megyében éltünk-e már a tvr. adta lehetőségekkel, s rátértünk-e értelemeszerű alkalmazására: például a könyvtárügy egyik legnagyobb gondjának a megoldására, az egységes falusi könyvtárak kialakítására? Nemmel kellene válaszolnunk. Egészséges türelmetlenséggel kérdezhetjük mi is: Nem telt-e el a jogszabály megjelenése óta máris sok idő? Mivel magyarázható a várakozás? Kiket illet az első lépések megtétele?

Vegyük sorra a történeteket. A Kulturális Minisztérium irányelvei a kis települések kulturális ellátásának javítására és a komplex művelődési intézmények létesítésére 1977. január 24-én megjelentek. Kimondták, hogy a közművelődési ellátás javítása az összes kis településen fontos és időszzerű társadalmpolitikai kérdés. Ezért halaszthatatlannak kell tekinteni például a közművelődési és az iskolai könyvtárak kívánatos mértékű integrációjának megtervezését és végrehajtását. Ezt az integrációs lépést meg kell tenniük a közművelődési és oktatási intézményeknek egyaránt. Ezeket az elvi állásfoglalásokat tudomásul kell venni, hiszen világhírességről van szó — amit természetesen színezzek az egyes országok társadalmi viszonyai, kulturális hagyományai —, de mindenképpen a fejlődés tendenciája, s nem engedhető meg, hogy figyelmen kívül hagyjuk.

Az integráció kérdéséről, de különösen a *komplex intézmények létrehozásáról* reális véleményt fejt ki Papp István a Könyvtári Figyelő 1977/1. számában, melyet tanulságos hosszabban is idézni. „Azt hiszem — írja —, egyaránt hibás állásfoglalás lenne egy *könyvtáros* részéről, ha részletekbe menő analízis nélkül, esetleges kedvezőtlen tapasztalatok alapján elvetne egy olyan eszmét, aminek *optimális* megjelenési formája előnyösebb lehet a használó számára, mint a már megszokott intézmények, vagy ha hagyná magát megtéveszteni a lelkesedés szülte illúzióktól, s az elengedhetetlen szervezeti, anyagi, épületbeli stb. feltételek biztosítása nélkül menne bele az integrációba, veszélyeztetve a könyvtári ellátás színvonalát.

Ha a társadalmi, lakóhelyi, kulturális és egyéb körülmények esetenként indokolttá is teszik az integrációt, vagy annak valamely formáját — ugyanis meggyőződésem, hogy nem egyetemesen érvényes intézménytípusról van szó —, a könyvtárnak megfelelő biztosítékot kell kapnia arra vonatkozóan, hogy az új helyzetben *nem esik vissza, sőt fejlődik* a könyvtári szolgálat. A teljesség igénye nélkül, csak a legfontosabb ilyen biztosítékokat sorolom fel: centralizált könyvtári ellátási rendszer (azaz a komplex intézményben működő könyvtár egyúttal az ellátási rendszer tagja is), a megállapított személyzeti, állománygyarapítási és épü-

letnormák messzemenő érvényesítése, a könyvtári szakmai munka és szolgáltatások rendszeres ellenőrzése, s a könyvtári személyzet nyitottsága, azaz képes legyen feltalálni magát az új feltételek között, képes legyen a stílusváltásra, a szakmai munka színvonalában tett engedmények nélkül.”

Kísérlet a központosított könyvellátásra

Az eddig elmondottakból világosan kitűnik, hogy az elvi állásfoglalások, az irányelvek és az alapjogszabályok értelmében a könyvtárügy egyik legnagyobb gondjának megoldása nem várható sokáig magára. Tudjuk, hogy a legcélszerűbb és leggazdaságosabb megoldást a Kulturális Minisztérium kísérleti úton kívánja megtalálni, a járási szintű állományelosztó szervezetek kifejlesztésével. Ez a kísérlet — központi támogatással — „veszprémi modell” elnevezéssel vette kezdetét 1977-ben.

A központosított könyvellátás szükségességét Sallai István már korábban többször megfogalmazta, mondván, hogy „nincs a világnak olyan gazdag nemzete, amely képes volna kis településeit korszerű színvonalon, folyamatosan ellátni a friss irodalommal.”

Amikor számba vesszük — és joggal büszkék vagyunk rá —, hogy a kis települések könyvtári ellátása az elmúlt évtizedekben sokat fejlődött, nem szabad elfelejteni, hogy a fejlődést nem a kezdeti állapotokhoz kell viszonyítani, hanem a mai igényekhez és szükségletekhez. Kell-e bizonyítani, hogy a kiskönyvtári gyűjtemények minősége, a választék gazdagsága messze elmarad a kívánalmaktól?

Nem lehet kétséges tehát, hogy megyénkben is a jelenleginél színvonalasabban kell megoldani a szétaprózott kis települések könyvtári ellátását. Az elvi állásfoglalások már megszülettek. A Megyei Közművelődési Bizottság 1977. december 21-én megvitatta a megye közművelődésének fejlesztési elképzeléseit, s a bizottság elé került írásos dokumentum felhívta a figyelmet arra, hogy ellátottság tekintetében a településstruktúrából adódó különbségek felszámolására kell törekedni. „Bővíteni kell a kis településeken élők művelődési lehetőségeit, és javítani kell ezeken a településeken ésszerű összevonásokkal (integráció) a közművelődés ellátottsági szintjét.” Könyvtárügyben — fogalmazza meg a dokumentum — várhatóan átütő mennyiségi növekedésre csak annyiban számíthatunk, amennyiben javítani tudjuk a hálózat működési feltételeit, különösen a kis településeken.

Meg kell tehát terveznünk (közép- és hosszú távú fejlesztési terveinkben) az integrációval és a központosított könyvellátással kapcsolatos feladatainkat.

Tudjuk, hogy a központi könyvellátásra való áttérés a fenntartás és helyi igazgatás szférájában szemléletbeli változtatásokat kíván, hiszen a vonatkozó jogszabályok a könyvtári ellátás kötelezettségét is a helyi tanácsok feladatkörébe írják elő. Ha a könyvellátást a járási könyvtárak feladatává tesszük, a községi tanácsoknak a kis települések könyvbeszerzési kereteit — megállapodásos alapon — át kell adni a központi cserealapba. Ebben az esetben kívánatos, hogy egységes elv szerint rendezzük a beszerzési összegek megállapítását. Jónak tartjuk a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ részéről Sente Ferenc javaslatát, amely szerint a könyvek mindenkori átlagárának egyharmadát kellene lakosonkénti normának tekinteni. A mai árszinten ez 12 forintot jelentene. A helyi tanácsoknak ennek a felét, 6 forintot kellene lakosonként befizetniük a közös járási alapba, a másik 6 forintot pedig központi (megyei, járási, egyéb) alapról lehetne biztosítani. A számítások szerint ez az összeg elegendő volna ahhoz, hogy járási szinten gazdag és tartalmilag változatos könyvtári cserealap képződjék, amelyből nemcsak a lakosság, hanem — az integráció megvalósításával — az iskolai oktatás szükségletei is fedezhetők.

A központi ellátás gyakorlati problémái természetesen személyzeti és dologi fejlesztésekkel függenek össze. Mindenekelőtt alkalmas raktári terek kialakítását

(ellátó központokban 80—100 négyzetméter) és könyvszállító mikrobuszokat kell biztosítani. Nélkülözhetetlen az indokolt létszámfejlesztés. Az előzetes számítások szerint a szakmai és könyvtártechnikai feladatok ellátására átlagosan 3 új státusszal szükséges növelni az ellátó központok létszámát. Ez megoldható úgy is, hogy a körzeti könyvtárosok közül néhányat bevonunk a központi könyveszerék lebonyolításába, és a módszertani irányító munkába.

Tudjuk, hogy a feltételek nagyrészt még hiányoznak. Ezért jogosan vetődik fel a kérdés: feltételek hiányában hozzákezdhetünk-e már ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az egységes falusi könyvtárak megteremtéséhez, a kis települések jobb könyvtári megszervezéséhez? Úgy véljük, ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy — az országos kísérlettel párhuzamosan — mi is kísérleti úton találjuk meg a legésszerűbb és leggazdaságosabb megoldást. A kísérletet még ebben az évben a miskolci járásban kívánjuk elkezdni — támaszkodva a megyei könyvtár anyagi erejére és személyi állományára, valamint a megyei tanács művelődésügyi osztályának egyetértésére.

A tervet elkészítettük, a munkafolyamatokat gondosan kidolgoztuk. A központi ellátásba 27 „egyéb” (F) kategóriájú települést vonunk be. Elkészítettük az integrációra, az iskolai és a tanácsi könyvtárak összevonására vonatkozó javaslatot. Mérlegeltük, hogy hol, melyik könyvtár maradjon önálló, és lássa el mindkét funkciót: az iskolait és a közművelődésit egyaránt. Számoltunk azzal is, hogy a kijelölt településeken el kell végezni a könyvvállományok felülvizsgálását, összevonását és szakszerű feltárását. Mindezt a megyei könyvtár módszertani munkaközössége vállalta magára.

Szükségesnek tartjuk hangsúlyozni, hogy a központi könyvellátás megvalósítása nem érinti a helyi tanácsok önállóságát. A könyvtár fenntartása, működése tanácsi hatáskör marad.

Végezetül, Papp István szavaival szólva, szeretnénk, ha a tanácsok vezetői és minden illetékes megértené törekvéseinket, és belátná, hogy „a könyvtári ellátás megoldása nem a könyvtárügy belügye: ezért csak akkor számíthatunk sikerre, ha társadalmi ügygé válik, ha a társadalom különböző szervei, testületei maguk is felismerik szükségességét és hajlandók tenni is érte. A mi dolgunk, hogy elősegítsük e felismerést.”

szabó gyula

A szakfelügyelő szemével

1977 második felében szakfelügyelő társaimmal a megyei tanács művelődésügyi osztályának megbízásából megvizsgáltuk megyénk kistélepüléssel járásokban — az edelényi, az encsi, az ózdi és a sátoraljaújhelyi járásokban — a kis települések könyvtárainak helyzetét, ellátottságát, figyelembe véve az ellátottság alakulásában mutatkozó tendenciákat. Vizsgáltuk azt a tevékenységet is, amelyet a járási könyvtárak a kis települések könyvellátása érdekében végeznek. Tapasztalatainkat az alábbiakban foglalom össze.

Előjáróban megállapíthatjuk, hogy a kis települések könyvtárjai sok tekintetben azonos, sok tekintetben viszont járásonként is és a járásokon belül is

eltérő színvonalon állnak. A jelenlegi színvonal az esetek többségében összefüggésbe hozható azzal, hogy évekkel ezelőtt tanácsí székhelyközség volt-e a község, vagy pedig évek óta társközségi helyzetben volt. De magukon viselik a könyvtárak annak bélyegét is, hogy a könyvtárosok mennyire törődött a könyvtár fejlesztésével. Mindent összevetve, helyzetük, ellátottságuk nagyon különböző, leginkább bizonyítva a fenntartók gondoskodásának színvonalát.

A vizsgált négy járás megyénk tipikusan kisközséges járása. Az edelényi járás 61 települése közül 40, az encsi járás 84 települése közül 64, az ózdi járás 45 települése közül 24, a sátoraljaújhelyi járás 58 települése közül 24 az ezer lelken aluli kisközség. De ez a kategória sem egységes. A legváltozatosabb községtípusokat találhatjuk köztük: az elnéptelenedő, 80 lelket számláló Torna-kápolnától a gyorsan fejlődő, alig ezerlelkes Hollóházáig, és vannak község nagyságú tanyák is, mint például a 414 lelket számláló Nagyhomok.

A lélekszám nem meghatározó a községek közigazgatási rangját illetően. Vannak önálló tanácscsal rendelkező 5—600 lelkes községek, mint pl. Károlyfalva vagy Jósvafő, de van elég szép számmal olyan, ezer lelken felüli község is, amely a körzetesítés során társközségi sorsra jutott, pl. Szendrőlád vagy Suhogy.

Nem egységes a megyében a kisközségek könyvtárainak szervezeti formája, működési kerete sem. A legjellemzőbb ellátási keret az, hogy a tanácsí székhelyközség költségvetésében tervezik meg a székhelyközségi könyvtár és a hozzá tartozó valamennyi fiókkönyvtár működési kiadásait. Ebből jelentős összeggel részesül a székhelyközség könyvtára, és működési körülményeiktől függően, de már szerényebb ellátással a társközségek könyvtárjai. Az esetek többségében a társközségek könyvtárjai a székhelyközség könyvtárának fiókkönyvtáraként működnek.

A könyvtárak helyzete azokban a kis községekben a legjobb, ahol a székhelyközség könyvtárának függetlenített vezetője van, mert nagyobb szakértelemmel rendelkezik, és több ideje is jut könyvtárainak gondozására. Sajnos, ezek száma kevés. Ilyenek: az edelényi járásban Szendrő három fiókkönyvtárral, az encsi járásban Halmaj öt fiókkönyvtárral, Novajdrány egy fiókkönyvtárral és Hidasnémeti két fiókkönyvtárral, a sátoraljaújhelyi járásban pedig Cigánd egy és Pálháza két fiókkönyvtárral. Ide sorolhatjuk a járási könyvtárak által ellátott fiókkönyvtárakat is. Az Edelényi nagyközségi és járási Könyvtár tizenegy, a putnoki kettő, az encsi pedig három fiókkönyvtárat lát el. Nem kis gondot okozva a járási könyvtáraknak, mind a négy járásban működnek körzeti könyvtárak is, legtöbb az edelényi járásban. Itt Bódvaszilas központtal két tanács tizenegy könyvtárat, Boldva központtal két tanács öt könyvtárat, és Perkupa központtal pedig négy tanács tizenhárom könyvtárat látja el függetlenített körzeti könyvtáros. Az encsi járásban Baktakéken és Novajdrányban van körzeti könyvtár. A baktakéki két tanács hét könyvtárat, a novajdrányi két tanács öt könyvtárat látja el, fogja össze. Az ózdi járásban Sajókaza központtal két tanács négy könyvtárat, a sátoraljaújhelyi járásban pedig Tolcsva központtal két tanács hét könyvtárat látják el a körzeti ellátási elv szerint.

A derékhadat az „önálló könyvtár” kategóriában tiszteletdíjas könyvtárossal működő, társközségi fiókkönyvtárakkal rendelkező könyvtárak képezik. Ezek a következők: edelényi járás: Felsőtelekes (Rudabánya) 2, Felsőnyárad 1, Lak 4, Múcsony 1, Ragály 3 és Rakaca 3 társközségi fiókkönyvtárral; encsi járás: Abaujkér 3, Krasznokvajda 6, Gönc 1, Felsővadász 4, Forró 1, Homrogd 2, Fulókércs 4, Gagyvendégi 1, Hernádvécse 2, Hernádkércs 4, Selyeb 2, Vilmány 4, Fony 2, Vizsoly 2 társközségi fiókkönyvtárral; ózdi járás: Arló 2, Bánhorváti 1, Bánréve 3, Borsodbóta 1, Csernely 2, Dédestapolcsány 2, Doma-

háza 1, Dövény 1, Kelemér 1, Sajóvelezd 1, Sáta 1, Serényfalva 1, Uraj 1 és Zádorfalva 2 társközségi fiókkönyvtárral; sátoraljaújhelyi járás: Alsóberecki 1, Bodrogolaszi 1, Füzérkomlós 5, Hercegekút 1, Karcsa 3, Kenézlő 2, Mikóháza 3, Nagyrozvágy 1, Olaszliszka 1, Tiszakarád 2, Zemplénagárd 2 társközségi fiókkönyvtárral.

Végül vannak önálló könyvtárként működő, fiókkönyvtár nélküli könyvtárak. Ilyenek — ezer lelken aluli, önálló tanácsú községek az edelényi járásban Aggtelek és Jósvafő, az encsi járásban Fony, a sátoraljaújhelyi járásban Károlyfalva, Rudabányácska és Széphalom.

A kép tehát, amely a kisközségek könyvtári szervezeti keretének és működési körülményeinek vizsgálata során elénk tárul, nagyon változatos. E változatos szervezeti, igazgatási kép láttán megpróbálom válaszolni arra a nagyon fontos kérdésre, hogy ilyen körülmények között milyen a könyvtárak könyvellátottsága.

A körzeti könyvtárak egy részének kivételével a könyveket a tanácsi székhelyközség könyvtárosai szerzeményezik, ők is dolgozzák fel, és a kölcsönzésre kész könyvekből adnak letétként a társközségekben működő fiókkönyvtáraknak. Kivételt képez még az encsi járás néhány községe, ahol a rendkívül alacsony tiszteletdíj miatt a székhelyközség könyvtárosát ezzel a feladattal nem lehetett megbízni. Ezekben a helyeken a társközségek könyvtárosai külön-külön szerzeményeznek a tanács költségvetésében megtervezett összegből.

A könyvellátottság tekintetében a községek között nagyok a különbségek. Van olyan község, pl. Füzérradvány, ahol egy lakosra csak 1,9 kötet könyv jut, egy olvasóra ebből mégis 33,5 könyv esik, mert a lakosságnak csupán 6 százaléka olvasó.

Az elmúlt 4—5 évben javult a kisközségek könyvellátottsága. Ezt szemléltetően bizonyítja a járasok könyvbiztosítási összegének a növekedése. Álljon itt ennek bizonyítására az alábbi táblázat:

Járás	1973	1976	1977	Költs. + póthitel
Edelényi	135	250	256	250 m/Ft
Encsi	220	292	292	220 m/Ft
Ózdi	120	210	212	225 m/Ft
Sátoraljaújhelyi	149	194	216	216 m/Ft
Összesen	624	946	946	+911 m/Ft

Ezek a számok nem tartalmazzák a járási könyvtárak helyi feladatokat szolgáló könyvvásárlási költségvetési kereteit, amelyek szintén lényegesen emelkedtek.

Nem emelkedett ennek ellenére kellő mértékben a társközségi könyvtárak könyvvállománya. Az 1976. évi statisztikai jelentés szerint a tanácsi székhelyközségek könyvtárainak zöme 200 köteten felül gyarapította állományát, ebből azonban fiókkönyvtáraik csak jelentéktelen állományrészt kaptak, átlagban 40—60 kötetet. De olyan könyvtár is van, amelyik egyetlen új könyvet sem kapott. Az ellátottság terén kiemelkednek a körzeti könyvtárak fiókkönyvtárai és a függetlenített könyvtárossal dolgozó önálló könyvtárak fiókjai. Dicséretes a boldvai, a perkupai, a baktakéki, a pálházi és a karcsei körzeti könyvtár állományellátó tevékenysége. A pálházi könyvtár például a 715 kötetes évi beszerzéséből 415 kötetet adott ki fiókkönyvtárainak. A boldvai körzeti könyvtár 660 kötetes gyarapodásából 420 kötetet juttatott ki a fiókkönyvtáraiba és 287

kötetet vett azoktól vissza. Ugyancsak valamennyi fiókkönyvtárának rendszeres könyvcserejéért érdemel dicséretet a perkipai körzeti könyvtár is.

A tiszteletdíjas könyvtárossal működő székhelyközségi könyvtáraknál alig-alig találkozunk állománycsereivel. Ezekre az esetenkénti könyvkiadás, a fiókkönyvtárak állományának a feltöltése jellemző.

A könyvállomány mozgatásában nagyon fontos szerepet töltenek be a járási könyvtárak. Az esetek többségében a módszertani munkatársak kezdeményezik a könyvcsereket és többnyire az ő segítségükkel is bonyolítják le. Az edelényi, az encsi és a sátoraljaújhelyi járásban a könyvcsere, feltöltések végrehajtásában jól kihasználják a művelődési autókat. Az edelényi járásban havi programozás szerint, az időpontot előre ismerve kapják meg a művelődési autót a könyvcsere végző könyvtárak.

Az ózdi járásban csak az utóbbi hónapokban kapta meg a járási könyvtár a művelődési ház gépkocsiját hálózati munkára. Korábban központi segítség nélkül autóbusszon, saját kocsin stb. szállították el a fiókkönyvtárak vezetői a feltöltésre kapott könyveket.

Azt tapasztaltuk, hogy a járási könyvtárak sokoldalú módszertani tevékenységük közben a községek könyvrendeléseinek rendszeres ellenőrzésével és következetes bírálatával is segítik az állományalakító munkát, és egyre több szerzeményező könyvtárost tanítanak meg a szakszerű, ill. egyre szakszerűbb szerzeményezésre, ezzel is segítve a könyvtárak tudatformáló, nevelő tevékenységét.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy az évről évre kimutatható pénzkeret-növekedés ellenére is az állománygyarapításra fordított keretek elmaradnak mind az országos átlagtól, mind a fejlesztési tervben meghatározott szükségletektől. (1977-ben a megyei tanács rendkívüli támogatása segítette a kiegyenlítődést!) Kivételek természetesen mind a négy járásban találhatók. (Ilyenek pl. Hollóháza, Széphalom stb.) A szűkös pénzráfordítás következménye, hogy néhány tanácsai-székhelyközségi könyvtár kivételével a társközségi fiókkönyvtárak sehol sem érik el a szükséges évi 200 kötetes új könyv beáramlását, illetve csak nagyon kevés könyvtár közelíti ezt meg. Tegyük hozzá mindjárt, hogy következetesebb munkával, jobb szervezéssel a jelenlegi helyzeten lényegesen lehetne javítani. Ennek megvalósítása a járási könyvtárakra vár! Mire gondoljunk itt? A beszerzett könyvek gondosabb megválasztására, a cserék szorgalmazására, tervszerűbbé tételére, a művelődési autók célszerűbb programozására és működtetésére.

Ezek után nézzük meg azt, hogy milyen a könyvtárak elhelyezése. A szakmai irányelvek alapján kidolgozott járási fejlesztési tervekhez viszonyítva jelentős a lemaradás a szükséges alapterülethez képest, de hozzátehetjük, hogy helyzetük általában nem rosszabb, mint a nagyobb településeké. Elég gyakori eset az, hogy a felszabadult tantermet, volt tanácsirodát birtokba véve a társközség könyvtára szebb, nagyobb és rangosabb helyiségbe kerül, mint az őt ellátó székhelyközségi könyvtár, ahol a körzetesítés után a fenntartónak sok egyéb elhelyezési feladatot is meg kell oldania. Így sok helyen a székhelyközségi könyvtárának az elhelyezési gondjai súlyosabbak a társközségekéinél.

A tanácsok az utóbbi években jelentős összegeket fordítottak a könyvtárak korszerűsítésére. Csak az 1977-es esztendő nézve is megállapíthatjuk, hogy mind a négy vizsgált járásban van 4—5 olyan község, ahol most költözött a könyvtár jobb és korszerűbb körülmények közé, és ezenfelül 4—8 azoknak a községeknek a száma, amelyekben kiegészítették a könyvtárak felszerelését, korszerűsítették a berendezését vagy javították a raktározási lehetőségeit. Mind-

ezek mellett is a könyvtárak jelentős része a szükségesnél kisebb alapterületű, a könyvespolcok zsúfoltak. Egyre több olyan könyvtárra is ráillik ez, amelyekkel néhány évvel ezelőtt még dicsekedtünk, mert az akkori körülmények között a szép és modern intézmények közé soroltuk őket.

A járási könyvtárak sokat segítenek a könyvtárak korszerűsítésében, a szakmai tanácsadástól kezdve a berendezés elhelyezéséig.

Végezetül foglaljuk össze a kiskönyvtárak működésének személyi feltételeiről szerzett tapasztalatokat.

Az ezer lelken aluli települések közül csak a baktakéki körzeti könyvtárban dolgozik függetlenített könyvtáros. A többi községben részmunkaidős, tiszteletdíjas könyvtáros látja el a könyvtári munkát. A tiszteletdíjas könyvtárosok cserélődése a megvizsgált járásokban elég magas számú. Az edényi, az encsi és az ózdi járásban évente 8—10 fő, a sátoraljaújhegyi járásban pedig 4—5 fő. A 6/1976. KM—MÜM sz. együttes rendelet végrehajtása során emelkedett a könyvtárosok tiszteletdíja, de a növekedés mértéke nem elég ahhoz, hogy a könyvtári munka a pedagógusok és más értelmiségi foglalkozásúak körében a többi mellékfoglalkozás és más, jövedelemkiegészítési lehetőség között versenyképes legyen. Ennek következtében csökken a pedagógus-könyvtárosok és az érettségivel rendelkező könyvtárosok száma. Egyre több az olyan község, ahol már nem is lakik pedagógus. A kisközségekben az elköltöző vagy más ok miatt lemondó könyvtárosok helyére nyolc általánossal rendelkezők kerülnek. Az érettségivel nem rendelkező könyvtárosok többsége fizikai munkás, ezért szakmai képzésük és az alapfokú vizsgájuk megszerzése is nehézségekbe ütközik, mert a munkáltatók nem járulnak hozzá az egyhetes tanfolyamon való részvételükhöz. Így aztán ezek a változások a könyvtárosok lelkiismeretes, nagyon becsületes munkája mellett is a tartalmi munka visszaesését jelentik.

A nagyszámú személycsere ellenére sok olyan könyvtáros van a megyében, aki 10—15, sőt 20 éves könyvtárosi múltat tekint vissza. Ők sokszor nagyon nehéz körülmények között is becsületesen, mindig helytállva végeztek és végzik ma is szép és hasznos munkájukat. Közülük többen érdemelnének nagyobb anyagi és erkölcsi elismerést!

A könyvtárak nyitvatartási ideje az esetek többségében a lakosság szabad idejéhez igazodik. Általában a késő délutáni és az esti órákban tartanak nyitva. Gyakori a szombati és a vasárnapi nyitvatartás is.

A könyvtárak legfontosabb feladata az, hogy minél magasabb szinten elégték ki olvasói igényeit. Természetes, hogy a könyvtárak nem azonos szinten tudnak felkészülni az olvasói igény kielégítésére. A kis községek könyvtárai csupán az ott élő lakosság legalapvetőbb könyvtári igényének kielégítésére rendezkedhetnek be, és az ezen felüli, a gyűjtőkörüket meghaladó kérések kielégítése céljából vagy igénybe veszik a nagyobb könyvtárak könyvtárközi kölcsönzését, vagy pedig megjelölik azt a nagyobb könyvtárat, ahol az olvasó kérése teljesíthető. Ezen a téren sok még a javítanivaló. A könyvtárközi kölcsönzés lehetőségével szinte alig élnek könyvtáraink, és hogy az olvasók alapellátásával sincs minden rendben, azt eléggé érzékeltette ennek az összefoglalónak a könyvtárak könyvvállományáról szóló része.

Megegyenk lakosságának jelentős része él az ezer lelken aluli községekben. A róluk való gondoskodást, könyvtári ellátásuk színvonalának emelését ezért megyénk könyvtárügyének egyik jelentős feladatáknak kell kezelniük, fenntartóknak, könyvtárosoknak egyaránt.

A „hogyan tovább?” kérdés eldöntése nem könnyű feladat. Az bizonyosnak látszik, hogy az ellátás színvonalának emelése csak a jelenlegi szétaprózottság csökkentésével, vagy megszüntetésével, koncentráltabb ellátással oldható meg.

Ez több úton is elérhető. Csak vázlatosan említsünk meg néhány elképzelhető megoldást.

1. A járási könyvtárak, mint ellátó központok, közvetlenül látnák el a kis települések könyvtárait. Ennél a megoldásnál a járási könyvtárak költségvetéséhez lehetne kapcsolni az ellátásba bevont könyvtárak könyvbeszerzési kereteit.

2. Megoldható lenne a koncentráltabb ellátás a körzeti könyvtári ellátási módszer továbbfejlesztése révén is. Ebben az esetben a már kialakult vagy kialakulóban levő földrajzi egységek településközpontjainak könyvtárait építve oldanánk meg a kis települések ellátását. Sajnos, ez az út sem járható a személyi és tárgyi feltételek biztosítása nélkül.

3. A földrajzilag szétszórt települések könyvtári ellátása bibliobuszokkal is elképzelhető. A pénz ennél a megoldásnál sem elhanyagolható tényező, és ellene szólnak a jelenlegi útviszonyok, amelyek veszélyeztetnék a bibliobusz üzemképességét és a menetrend pontos betartását.

4. Elképzelhető a probléma megoldása a felsorolt módszerek kombinálásával is.

Egy bizonyos, hogy valamennyi felsorolt, vagy itt fel nem sorolt megoldás, amely a kis települések jobb és korszerűbb ellátását szolgálná, nem valósítható meg a jelenlegi személyi és tárgyi működési feltételek jelentős mértékű javítása nélkül. A koncentrált ellátás is csak akkor lehet eredményes, ha az egy főre jutó könyvbeszerzési keret eléri a szükséges mértéket. Másrészt még a jól gépesített és megszervezett könyvellátás megvalósulása esetén sem tekinthetünk el a közösségi élet otthonául is szolgáló barátságos és vonzó könyvtárhelyiségek létrehozásától és fenntartásától, amelyekben a legfontosabb kézikönyvek és a mindenkori alapellátást biztosító könyvek és folyóiratok megtalálhatók. Ezekben pedig csak a rendszeres működést, nyitvatartást biztosító könyvtáros teremthet életet. Ezek biztosítása ma is legfontosabb könyvtárügyi feladatunk.

Mindaddig tehát, amíg a koncentráltabb ellátás valamelyik jó formájának megvalósítására nem teremtnének meg a feltételek, a jelenlegi ellátási rendszerben a munka jobb szervezésével, a könyvállomány szakszerűbb fejlesztésével, átgondoltabb és tervszerűbb mozdításával igyekezzünk biztosítani a kis községekben élő lakosság jobb könyvtári ellátását. Ez ma mind a kis községek fenntartóinak, mind a velük szorosan együttműködő könyvtárosoknak is feladata.

SLEZSÁK IMRE

Helyzetelemzés és meditáció az integráció és a központosított ellátás ürügyén

A sátoraljaújhelyi járás a megye egyik tipikusan kisközséges járása. A járás 54 községe közül 34 nem éri el, illetve alig haladja meg az 1000 főt. Ez a kategória korántsem egységes, a legváltozatosabb községtípusokat megtaláljuk benne, az elnéptelenedő 100 fős Kisbózsavától az 1011 lakosú, ipartelepessel rendelkező Hollóházáig. De vannak községnyi nagyságú tanyák is, mint a 261 lakosú

Becsked, a 192 lakosú Monyhatanya, vagy a 414 lakost számláló Nagyhomok. A járás lakossága az 1970-es népszámlálás adatai szerint 59 775 fő, 1976-ban már csak 46 801 fő a lakónépesség.

A kis települések könyvtári ellátása nem kis gondot jelent számunkra. Többségük közös tanácsú község, ezek ellátásáról a székhely község könyvtára gondoskodik. Van közöttük néhány önálló tanácsú község is, ezek maguk bíróknak problémáikkal. Igazi könyvtári körzet tulajdonképpen csak kettő van: a pálházi és a tolcsvai, mert csak ezekben működik főhivatású könyvtáros.

Az ellátás tárgyi feltételei nem kielégítőek. A „Szakmai irányelvek” alapján kidolgozott járási fejlesztési tervhez viszonyítva igen nagy a lemaradás a szükséges alapterülethez képest, mind a körzeti, mind a községi könyvtárakban. Pálháza 140, Tolcsva 185, Füzérkomlós 157, Karcsa 170, Mikóháza 25, Ricse 168, Zemplénagárd 168 négyzetméterrel kisebb alapterülettel rendelkezik az előírt-nál. A tagkönyvtárak közül csak Nyíri és Semjén alapterülete felel meg a kívánalmaknak. Mindkettő művelődési otthonban működik 54 négyzetméter alapterületen.

Nem jobb a helyzet a könyvállomány elhelyezésére szolgáló polcokkal sem. Az önálló községek közül Alsóberecki, Felsőberecki, Károlyfalva, Rudabányácska, a tagközségeknek pedig a többsége zártpolcos könyvtárral rendelkezik. A könyvtárak közül esztétikailag a legkedvezőbb hatást a pálházi körzeti könyvtár nyújtja, amely ma is olyan új, mint a két évvel ezelőtti átadáskor. Megfelelő raktárhelyiség hiányában azonban ez a könyvtár is bezsúfolódik, mint az egykori, méltán dicsért karcsai könyvtár.

A kis települések könyvtárainak elhelyezése a helyi lehetőségekhez igazodik. Többnyire művelődési otthonban, vagy klubban, tanácskirendeltségen, iskolában (zárt szekrényben) vannak, de találunk könyvtárat párthelyiségben, üdülőben, sőt magánlakásban is. Kevés könyvtár rendelkezik önálló helyiséggel, ezért nem lehet a szabadpolcos könyvtárak számát növelni.

A könyvállomány nagysága a körzetekben kielégítő. Az egy lakosra jutó kötettség általában meghaladja az országos átlagot, kivéve Zemplénagárdot. A társközségek és önálló tanácsú községek egy főre jutó kötettszáma azonban — Rudabányácska kivételével — nem éri el az országos átlagot. Az egy olvasóra jutó kötettség ugyanakkor majdnem mindenütt — Ricse, Hercegkút, Széphalom kivételével — meghaladja az országos átlagot. Ennek pedig az az oka, hogy az olvasók aránya a községek többségében alacsony.

Az állomány gyarapítására fordított könyvbeszerzési keretek elmaradnak mind az országos átlagtól, mind a fejlesztési tervben meghatározott szükségletektől (kivétel Hollóháza, Rudabányácska, Széphalom). A legsúlyosabb a helyzet Ricsén, ahol a szükséges 31 ezer forinttal szemben 9 ezer forint, és Karcsán, ahol 24 ezer forint helyett 6 ezer forint az 1977. évi könyvbeszerzési keret. Nagy az elmaradás Füzérkomlóson és Tolcsván is.

A városi-járási könyvtár saját erőből igyekszik pótolni az alacsony beszerzési keretek miatt keletkező hiányokat, 1976-ban 2450 kötetet ajándékozott a községeknek, ami a járás összgyarapodásának (9344 kötet) 26,2 százaléka. Az ajándékozások elsősorban a kézikönyvállomány fejlesztését szolgálják. Szakmai szempontból is figyelemmel kísérjük az állománygyarapítást, a rendelőljegyzékeket felülvizsgáljuk, és szükség szerint módosítjuk.

A körzetek tagkönyvtárainak folyamatos és rendszeres könyvellátását a városi-járási könyvtár művelődési autójának igénybevétele teszi lehetővé. Ennek segítségével — a települések nagyságától függően — évi 2, 3 vagy 4 alkalommal látjuk el a könyvtárakat friss irodalommal. Cseréről nem beszélhetünk, mert az egyes községekbe kivihető könyvmennyiség olyan kevés, hogy azt ronggyá olvassák. A „Szakmai irányelvek” a D-típusú könyvtári ellátóhelyeken

évente legalább 200 kötet friss könyvet ír elő. A körzetek tagközségeibe egy év alatt kivitt könyvek száma ennek jóval alatta marad. De az önállóan szerzeményező kisközségek közül is csak Hollóháza, Rudabányácska és Széphalom éves beszerzése haladja meg az előírt mennyiséget.

A személyi feltételek kielégítőek. A községek többségében főiskolát, illetve tanítóképzőt végzett pedagógus, vagy érettségizett, alapfokú könyvtárosi képzéssel rendelkező, tiszteletdíjas könyvtáros működik. Közülük nem egy másfél-két évtizedes könyvtárosi múltúra tekinthet vissza (Karcván, Zemplénagárdon). A nehéz körülmények, szűkös feltételek között becsülettel végzik munkájukat.

A könyvtárak nyitvatartási ideje a lakosság igényeihez igazodik. Általában az esti órákban tartanak nyitva, gyakori a szombat-vasárnapi nyitvatartás is.

Az ellátás színvonalának emelése csak a jelenlegi szétaprózottság megszüntetésével, koncentráltabb ellátással képzelhető el. Ennek megoldására az alábbi lehetőségek kínálkoznak:

1. A Sátorlajújhelyi városi-járásí Könyvtár mint ellátó központ közvetlenül látná el a kis települések könyvtárait letéti könyvanyaggal. Ebben az esetben a városi-járásí könyvtár költségvetéséhez kellene kapcsolni a kis települések könyvbeszerzési kereteit. Egy megfelelő nagyságú letéti könyvvállomány kialakítása nagy helyigénnyel járna. A régi könyvtár felszabaduló helyiségeinek egy részében azonban megoldható a központi raktár kialakítása.

2. A járás nagy kiterjedése és jól elhatárolható földrajzi egységei lehetővé tennék egy-egy terület alsófokú közigazgatási központjából történő koncentráltabb ellátását. Így Cigánd a Bodroghköz, Pálháza a Hegyköz, Tolcsva pedig a hegyaljai rész ellátó központja lenne. Ennél a változatnál a városoknak (Sárospatak, Sátorlajújhely) is részt kellene venniük a vonzáskörzetükbe tartozó községek könyvtári ellátásában.

A jelölt alsófokú központok könyvtárainál a jelenlegi raktárhány nehezíti a gyors megvalósítást, bővítés vagy fejlesztés a jelenlegi öt éves tervben nem várható.

Bármelyik megoldás megvalósítása esetén sem tekinthetünk el az anyagi-tárgyi feltételek jelentős mértékű javításától. A koncentrált ellátás is csak akkor lehet eredményes, ha az egy főre jutó könyvbeszerzési keret eléri a szükséges mértéket, s a könyvtárak helyben olvasásra is alkalmas, szabadpolcos helyiségekkel rendelkeznek. Fontos az egyes könyvtárak közötti színvonalbeli különbségek kiegyenlítése is az elmaradók feltételeinek javításával.

Járásunkban az iskolai könyvtárak helyzete sem megnyugtató. Kevés kivétellel nem nevezhető könyvtárnak, csak olyan könyvgyűjteménynek, amelyet nem előre meghatározott céllal gyarapítottak, hanem mindig csak a rendelkezésre álló pénzüsszegek szerint. Ezért történhetett meg, hogy bár évekkkel ezelőtt kísérletképpen — az osztott tanulócsoporthos iskolákat kivéve — összevontuk az iskolai és a közművelődési könyvtárak állományát, mégis az iskolák az elmúlt időben gyarapítani kezdték állományukat. Az iskolák többségénél a könyvállomány sem a nevelői, sem a tanulói igények kielégítésére nem alkalmas és nem elegendő. Szükséges lenne végre eldönteni, hol kell, és hol érdemes iskolai könyvtárakat fenntartani, és ezek rendszeres fejlesztéséről gondoskodni!

A könyvtárosi pályán eltöltött idő alatt tanúja és cselekvő részese voltam sok olyan eseménynek, amit az idő múlásával értelmetlennek tartok. Nyilvánvaló, hogy a községi könyvtárak tanácsi kezelésbe adása annak idején szükséges lépés volt. Sok területen az intézményhálózat gyors fejlődését eredményezte. A tanácsi kezelésbe adás közben azonban gyakorlatilag leromboltuk a letéti rendszert, a központosított ellátás már meglévő, de korántsem jól funkcionáló szervezetét.

Ma már érezzük, hogy szükség van a központosított ellátás valamelyik módzatának bevezetésére. Ha másért nem, a Könyvtárellátó gondjainak, és a szállításokkal kapcsolatos bosszúságoknak a csökkentése miatt is. A régi állapot helyreállítása azonban nem oldaná meg a gondokat, másféle centralizáció szükséges.

Feltétlenül biztosítani kell a szakigazgatási és a módszertani együttműködést. Csak a kidolgozott területfejlesztési tervekhez igazodva szabad és lehet a centralizált ellátást kidolgozni!

— Szükséges meghatározni azoknak a könyvtáraknak a körét, amelyek a tárgyi feltételek megteremtése után területi feladatkört kapnak.

— Nem volna szerencsés megoldás, ha a hitelek központosítását úgy oldanánk meg, hogy a fenntartó tanácsok évenként járulnának hozzá a központi ellátás költségeihez, mert így nem lenne biztosítva a beszerzési hitelek állandósága. Megyei tanácsi szinten célszerű meghatározni a lakosonkénti hozzájárulást!

— Szükséges meghatározni azokat a normákat is (alapterület, létszám stb.), amelyek megléte nélkül nem szabad központi ellátó feladatkörrel könyvtárat megbízni.

— Meg kell határozni azoknak a könyvtáraknak a körét is, amelyek mentesülnek a központosított ellátásba való bekapcsolódás alól. Nem szolgálná ugyanis az eredeti célt — a szolgáltatások színvonalának emelését —, ha bizonyos településnagyságon felül, és erre nem lehet szigorú sémát alkalmazni, megvonnák az önálló állománygyarapítás jogát. Egy járáson belül együtt funkcionálhatnának önállóan gyarapító és központosított ellátásba bevont könyvtárak.

— Ha az önálló gyarapítási jogot felruházott könyvtárat fenntartó tanácshoz kisebb települések is tartoznak közigazgatásilag, a tagközségeket az ellátásukra fordított hányad elvonása után a központosított ellátási rendszerbe kell bevonni. A székhelyközség könyvtárainak adottságai ugyanis nem teszik lehetővé azokat a szolgáltatásokat (pl. központi katalogizálás), amelyekre a járási intézmény képes lehet.

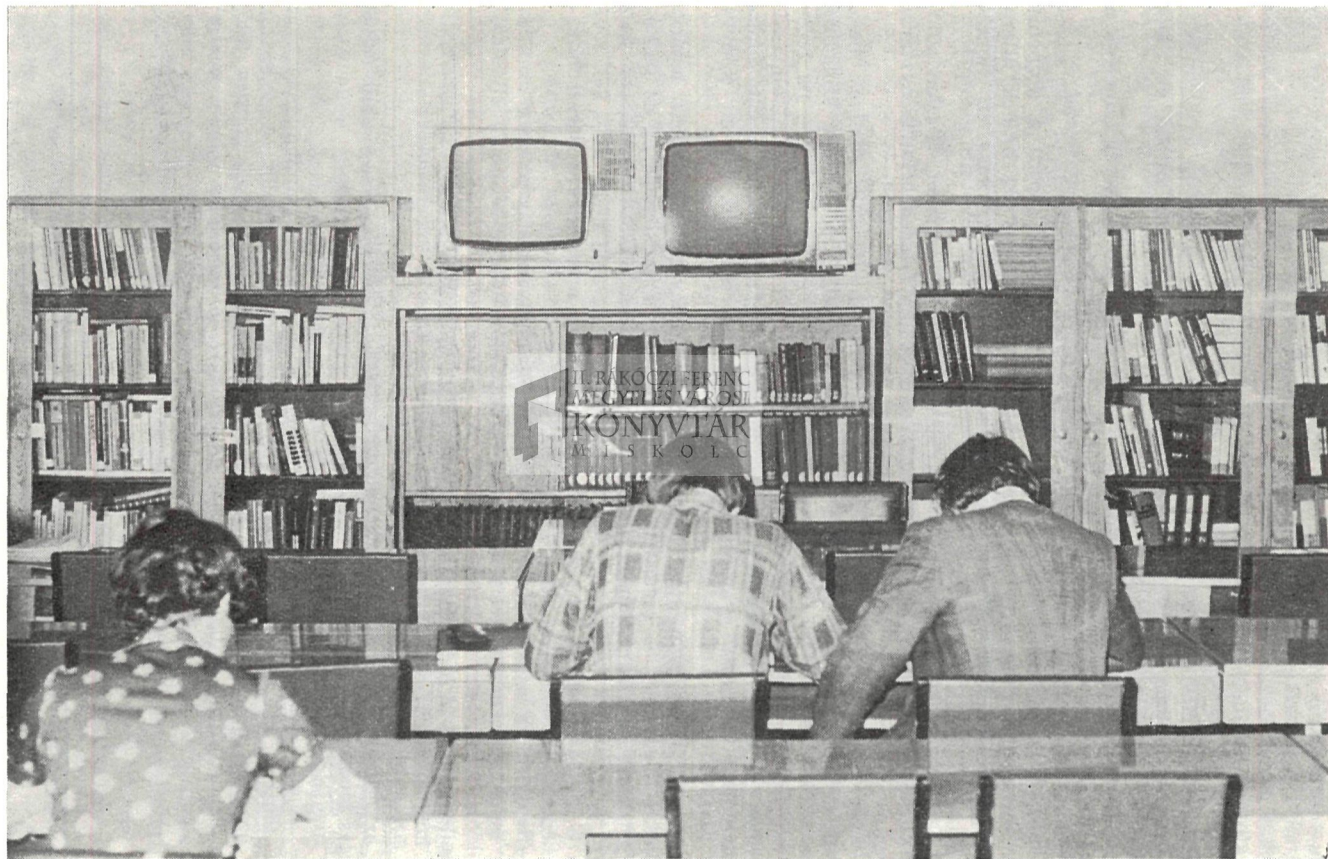
— Rendezni és egységesíteni kell az állomány-nyilvántartás módját, az állományvédelemmel kapcsolatos teendőket, és tisztázni kell a központi ellátással kapcsolatos funkciók felügyeleti rendjét. A területi ellátó funkciót a szolgáltatás jellege miatt el kell választani a módszertani gondozástól.

A központosított állománygyarapítás feltételei közé a következők tartoznak:

- központi raktár létesítése,
- az állománygyarapításhoz, a feldolgozáshoz, feltáráshoz és a szállításhoz szükséges létszámú munkaerő,
- megfelelő szállítóeszköz a letétek rendszeres cseréjéhez.

Az alapos előkészítés után végrehajtott központosítás minden bizonnyal emelni fogja a kis települések könyvtári ellátásának színvonalát. A felkészüléshez azonban precíz munka, és nem kevés idő szükséges, különösen féltő, hogy a centralizáció is úgy jár, mint jó néhány, jó megoldást kínáló elődje!

DR. MÁK MIHÁLYNÉ

Az ÓKŰ—MKDI 2. sz. olvasóterme

Fotó: Dobosy László

Gyors ütemben készül az Országos Szakmai Információs Rendszer programja

Az OSZIR poligram 1977. októbertől fogva mind sűrűbben fordul elő szakmánk nyelvi zsargonjában. Feloldása a fenti címben olvasható: Országos Szakmai Információs Rendszer. A könyvtárügy egészére kiható műveletről van szó. Emiatt is meg kellene ismerkednünk az új képződmény lényegével. De most ennél több a mondanivaló: az információs problémakör társadalmi üggyé vált, társadalmi cselekvésre érett.

Az „információ”, mint a természet és a társadalom törvényszerűségeire vonatkozó „új ismeret” megtettesítője és hordozója, társadalmunk mai fejlettségi szintjén akut kérdéssé vált.

Napjainkban a társadalom legfőbb gondja és feladata a gazdasági építőmunka nagyarányú fejlesztése. E program jellemzői:

- a termelési folyamatok komplex automatizálása,
- az ipari termékek gyors cseréje korszerűbb termékre,
- a környezetvédelem műszaki szavatolása,
- az irányítás és ellenőrzés szüntelen korszerűsítése.

A főbb vonásokhoz hozzátehetjük azt is, hogy a gyorsuló fejlődés igen sok új jelenséget, gondot, új képződményt hoz felszínre szinte folyamatosan. Mindezek újabb „információk”, melyek megismerése kötelesség. Az észlelést elemzés követi, az elemzés során kialakulnak azok az intézkedések, amelyek az új jelenségeket helyes pályára készítik.

Fejlődésünk jellemzéseként röviden azt is mondhatnánk, hogy felvételünket kérjük a fejlett államok klubjába; immár beléptünk a tudományos-technikai forradalom időszakába.

Ha most a gazdasági fejlettség szempontjából ezt a helyzetet összefüggésbe hozzuk az információval, akkor roppant információigényességet észlelünk. Azt látjuk először, hogy a kutatás és fejlesztés önmagában is és információszükséglete szerint is igen bonyolult dolog. Nem elég a könyv, a folyóirat, a kutatási jelentés vagy a közgazdasági képlet. Jövőkutatói prognosztika készül; külkereskedelmi stratégiáról beszélnek; egész iparágak fejlődési trendjét vázolják föl; állami licenccsökkentés létezik; nemzetközi érvényű szabványosításra van szükség stb., stb. Ezek a folyamatok rendkívül rászorúlnak a jó és megbízható információra. Az is világos, hogy itt az információ túllép a könyv—könyvtár, olvasó—nem olvasó fogalomkörön.

Miután a gazdaság és a társadalom további dinamikus fejlődése szorosan kötődik az információellátás színvonalához és hatékonyságához, a problémakör magas szintű megvizsgálása vált időszerűvé.

A párt Politikai Bizottsága 1977. június 28-án tartott ülésén megtárgyalta a tudománypolitikai irányelvek végrehajtását és állásfoglalást alakított ki a további teendőket illetően. A kibocsátott közlemény az információs problémakört is, érdeme szerint, igen komolyan kezeli. Ugyancsak 1977-ben a kormány Tudománypolitikai Bizottsága is megvizsgálta az ügyet és itt született határozat az Országos Szakmai Információs Rendszer koncepciójának kidolgozására. Felelős gazda az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság. A munkát 1978 őszére be kell fejezni. Még egy lépés történt: a kormány 1978 januárjában határozatot hozott „A tudománypolitika időszerű feladatairól”. Ez a határozat szintén érinti az

információs ügyet. Ami a felerősödött akció lényegét illeti, az az, hogy a hazai könyvtárügy és információs rendszer igen szép és dicséretre érdemes eredményei mellett a mai követelményeknek nem felel meg. A pártdokumentum — többek között — ezeket mondja: „A növekvő mennyiségű információ szolgáltatásához nincsenek korszerű eszközeink, nincs elegendő és korszerű ismeretekkel rendelkező szakemberünk. Az e célra fordított anyagi eszközök szétforgácsolódtak. Lényegében megoldatlan és koordinálatlan a nemzetközi információs rendszerekhez való kapcsolódásunk”.

Közelítően a következő alapvető hiányosságok vannak: az információs rendszer valójában nem „rendszer”, mert hiányzik a totális tervszerűség, az összehangoltság stb.; sok a párhuzam, az átfedés mind az állományban, mind a szolgáltatásokban; ezzel ellentétben befedetlen, így kevésbé befedett területek vannak; szervezetalenség van, hiányzik az erőteljes irányítás és a teljes összhang a gyakorlatban; a korszerű módszerek alkalmazása tekintetében (pl. számítástechnika) nagy az elmaradás; a korszerű technikai ellátottság (reprográfiai, hírközlés), alacsony színvonalon van; kevés a jó szakember, különösen az információs mérnök; az információs szakemberek és a felhasználók képzése és továbbképzése korszerűtlen, vagy egyáltalán nem is létezik stb.

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság már tisztázta, megállapította a hiányosságokat, a felsoroltak többszörösét rögzítette. Ez elengedhetetlen volt a készülő koncepcióhoz, mert minden ilyen munkálat csak a már meglévő állapotból indulhat ki, csak arra építhet.

A készülő terv minden bizonnyal nagy súlyt helyez az egyes tudományterületek információs bázisintézményének kijelölésére; az eszközök ésszerű koncentrálására; az irányítás centralizálására; a fejlődés befolyásolásához szükséges anyagi eszközök megeremítésére; továbbá a korszerű technika térnyerésének előmozdítására.

Minden bizonnyal pontosan (sikerül) majd körvonalazni a KGST-n belüli együttműködés modernizálását, valamint a nyugati információs rendszerekhez való kapcsolódás módozatait. És mindenekelőtt a tájékoztatás gyorsított ütemű komputerezálása révén minőségileg átalakult az információs szolgálat. Felgyorsul, feladatra, témára irányuló lesz majd, és gondoskodás történik az eredeti dokumentumok csatlakoztatásáról is.

Ez az első eset a hazai könyvtár- és információs ügy történetében, hogy a párt- és állami vezetés ilyen magas szinten figyelje meg az itt levő gondokat, és hogy ennek alapján keresse a gyors előrelépés útját. Minden egyes könyvtáros és információs szakember elemi kötelessége, hogy megértse, miről van szó, és tudásának legjavával, szívós helytállással segítse majd az OSZIR program megvalósulását.

DR. ZSIDAI JÓZSEF

IRODALOM:

1. Az MSZMP KB tudománypolitikai irányelvei megvalósításának tapasztalatai és időszaki feladatai. = Magyar Tudomány, 1977. 9. sz. 641—655. p.
2. A kutatási-fejlesztési információellátás helyzete és korszerűsítésének feladatai. = Műszaki Fejlesztés, 1977. aug. (Az Országos

Műszaki Fejlesztési Bizottság tanulmányai-ból.)

3. KUNSZT György—PRÁGER István: A kutatási fejlesztési információellátás helyzete és fejlesztésének feladatai. = Magyar Tudomány, 1977. 9. sz. 680—687. p.

4. A Minisztertanács 1003/1978. (I. 18.) számú határozata a tudománypolitika időszaki feladatairól. = Magyar Közlöny, 1978. 3. sz.

Az Ózdi Kohászati Üzemek Műszaki Könyvtárának és Dokumentációs Irodájának könyvtárközi kapcsolatai

Amikor az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ kezdeményezésére 1961-ben megkezdődött a rendszeres szakirodalmi tájékoztatási tevékenység, több nagyobb vállalatnál fontos feladattá vált az ott meglévő szakkönyvtárak kibővítése. Ehhez járultak a fontosabb iparágakon belül létrehozott dokumentációs központok, és az általuk végzett irányító tevékenység. Ezzel egyidejűleg megkezdődött az egyes nagyobb szakkönyvtárak tevékenységének módszertani irányítása és összehangolása, ami természetesen rövid idő leforgása után a könyvtárközi kapcsolatok kiszélesedését is magával hozta.

Az Ózdi Kohászati Üzemek Műszaki Könyvtára és Dokumentációs Irodája (a továbbiakban ÖKÜ—MKDI) a vállalat illetékes vezetőitől megfelelő erkölcsi és anyagi támogatást kapott kezdetől fogva, és így eredményesen dolgozhatott a gyümölcsöző könyvtárközi kapcsolatok kialakítása érdekében.

Első lépésként — az iparág hasonló nagyságrendű műszaki könyvtáraival léptünk érintkezésbe. Fő feladatnak — a személyes kapcsolatok felvétele mellett — a könyvtári és információs kiadványok rendszeres cseréjét, más dokumentumok könyvtárközi kölcsönzését, könyvtárosokból és dokumentalistákból álló küldöttségek kölcsönös tapasztalatcseréjét tekintettük.

Meggyőződéssel mondhatjuk, hogy évek alatt hasznos kapcsolatokat alakítottunk ki. Két olyan eset is volt, amikor a járásban levő két kisebb szakkönyvtár állományának selejtezésében, újraeltárolásában és katalógusának elkészítésében is jelentős segítséget nyújtottunk, az utóbbi években pedig a szakirodalmi információs tevékenység terén adtunk hasznos módszertani tanácsokat.

És pedig: Borsodnádasi Lemezgyár Műszaki Könyvtára, Ózdvidéki Szénbányászati Tröszt Műszaki Könyvtára.

Az ÖKÜ—MKDI jelenleg fennálló könyvtárközi kapcsolatainak bázisát az alábbi szakkönyvtárak képezik;

1. BNL Műszaki Könyvtára, Borsodnádásd;
2. Csepeli Acélmű Műszaki Könyvtára, Budapest;
3. Dunai Vasmű Műszaki Könyvtára, Dunaújváros;
4. SKÜ Műszaki Könyvtára, Salgótarján.

Iparágon kívül jó kapcsolatot tartunk a Borsodi Vegyikombinát Műszaki Dokumentációs Osztályával és Könyvtárával is.

Öt év óta az MKDI a külföldi szakfolyóiratok feltárából eredő gyorsinformációs szolgáltatásából rendszeresen küld Csepelre, Salgótarjánba, Dunaújvárosba és Borsodnádásra is. Ez a könyvtárközi szolgáltatás évente mintegy kétezer címfordítást tesz ki.

Szakkönyvek és folyóiratok cseréjénél — szükség esetén — a Lenin Kohászati Művek és a Diósgyőri Gépgyár könyvtárával is kapcsolatot tartunk.

Megyénkben a vállalati könyvtárak kapcsolatainak elmélyítésében évek óta fontos szerepet játszik a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára is. Az MKDI hosszú idő óta tart kapcsolatot az NME Központi Könyvtárával, és ez a kapcsolat évről évre tovább mélyül — egyrészt a fordítási szolgálat bevezetésével, másrészt pedig a „METADEX” számítógépes irodalomkutatás alkalmazási lehetőségével.

Az NME Központi Könyvtára gyakran szervez könyvtáros-találkozókat, színvonalas előadásokkal egybekötve. Javaslatainkra könyvtáros-továbbképző tanfolyamoknak ad helyet, ahol központi előadókról is gondoskodik.

Külön ki kell emelnem a könyvtárközi kölcsönzés terén azt a messzemenő készséget és szakértelemet, amit az egyetem központi könyvtára tanúsít. Mindez pontossággal és gyorsasággal párosul, és ennek nagy jelentősége van.

Nagy segítség számunkra az, hogy esetenként — néhány, vállalati szempontból is fontos, különleges dokumentum és információ megszerzésében és kölcsönzésében gyorsan, fáradságot nem kímélve intézkednek.

Kapcsolataink bővítésének következő lépése az 1978-ban lebonyolításra kerülő székesfehérvári látogatásunk, ahol könyvtárosaink és dokumentalistáink a VIDEOTON Műszaki Könyvtárának tevékenységével ismerkednek majd meg

— és még ugyanebben az évben a székesfehérváriak tapasztalatcsere keretében Ózdra fognak látogatni.

Mindent összegezve — meggyőződéssel mondhatjuk, hogy a könyvtárak közötti kapcsolatok bővítése sok előnyvel jár, különösen az egyes iparágak könyvtárai esetében, ahol a rendszeres szakirodalmi tájékoztatási tevékenység bevezetése óta egyre nagyobb jelentősége van.

CSANK JENŐ

Nem elég a sok könyv...

A KMK Olvasáskutatási Osztálya felkérésére felmérést végeztünk a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban. Egyrészt azt akartuk megtudni, hogy egy adott időszakban különböző olvasók (fizikai, szellemi, középiskolás stb. foglalkozásúak) milyen okból választanak könyveket.

Pl.: A választott könyvekre vonatkozólag a következő kérdéseket tettük fel:

a) Miért ezt a könyvet választotta?

b) Mit vár a könyvtől, milyen élményeket, tapasztalatokat?

c) Általában milyen az érdeklődési köre?

A felmérés másik részében 110 témakörre adandó négy lehetséges válasz közül egyet be kellett karikázni.

Pl. Témakör:

Irodalom

Boncolás

Kegyetlenkedés

Karrierizmus stb.

A négy lehetséges válasz:

taszít, nem érdekel, kicsit érdekel,

nagyon érdekel

Összesen 512 olvasót kérdeztünk meg. Jóllehet a kérdőívek részletes feldolgozása központilag történik, mi azonban úgy gondoljuk, hogy a felmérés során tapasztalt néhány érdekes jelenségről nemcsak érdemes, hanem szükséges is azonnal beszélni.

A nagyobb könyvtárakban, így a mi könyvtárunkban is, évek óta visszatevő kérdés az elszemélytelenedés problémája. Nálunk ez abban mutatkozik meg, hogy a nagy forgalom következtében sokszor szinte lehetetlennek látszó feladat az olvasókkal való intenzív foglalkozás. Azonban sok könyvtáros is hajlamos arra a megnyugtató önáltatásra, hogy a nagy, sokféle könyvből össze tevődő állomány önmagában is betölti a propaganda szerepét.

A másik probléma, hogy a szabadpolcos térben elegendő-e néhány kiemelt polc (pl. új könyvek, olvasta már?, segíthetünk? stb.).

A fenti problémák ismeretében nézzük meg a felmérésből adódó jelenségeket, és azokat vessük össze a jelenlegi gyakorlattal.

Tekintettel az anyag nagyságára, most csak két olvasórétegre (fizikai, szellemi foglalkozású) vonatkozó néhány fontos problémát dolgoztunk fel. (Reméljük, a későbbiek folyamán részletesebben, szélesebb körben tudunk foglalkozni e kérdéssel.)

Tevékenységünk során megkérdeztünk 92 fizikai és 92 szellemi foglalkozású olvasót. Az alábbi válaszokat adták arra, hogy milyen okból választanak könyveket.

A könyvkiválasztás okai	Fizikai dolgozó	Második v. könyv	Szellemi dolgozó	Második v. könyv
1. A véletlen alapján valamilyen könyvet akart	10	(9)	4	(3)
2. Az olvasó által ismert és kedvelt témába tartozó könyvet választott	29	(6)	22	(18)
3. A kiválasztás ajánlásra történt				
a) ismerős, munkatárs ajánlotta	3	(5)	2	(3)
b) a kommunikációs hírközlés hatására	5	(6)	2	(4)
4. Ismerte az író	24	—	23	(12)
5. A könyvtől gyakorlati, szakmai segítséget vár (iskola, tanfolyam, felvételi stb.)	12	(2)	34	(31)
6. Valakit vagy valamit szeretne megismerni	9	(4)	5	(6)

Ha összefüggéseiben vizsgáljuk, akkor mást jelent:

- a véletlenszerűen választó olvasó,
- a polcok között bolyongó olvasó,
- a böngészésben valamilyen érdekes könyv után kutató olvasó.

Könyvtárunk 3300 fizikai olvasójára átszámítva a teljesen véletlenül választó olvasók száma közel 400 olvasót jelent; a 4000 szellemi foglalkozásúnál — arányosan átszámítva — pedig 200 olvasót.

Ha tartalmában vizsgáljuk a fenti adatokat, akkor talán a legmegnyugtatóbb „a könyvtől szakmai, gyakorlati segítséget vár” indokkal választók számarányának alakulása, mert itt a szellemi foglalkozásúak mintegy háromszoros arányban veszik igénybe gyakorlati munkájuk segítésére a könyvet. (Ennek a magyarázata: sok a pedagógus, a közművelődéssel foglalkozó olvasó, s pl. általában a vetélkedők irányítói is igénybe veszik a könyvtárat.)

Azért is megnyugtató ez az adat, mert bizonyítja az adatfelvétel realitását.

Nem megnyugtató viszont az, hogy alig-alig találoztunk a könyvtárosra való hivatkozással a könyvek kiválasztásánál.

Szerző és cím szerint is elemeztük a kiválasztott könyveket.

Tapasztaltuk, hogy a fizikai foglalkozásúak könyvkiválasztásában nagy szerepe volt a kiáltó címeknek. Íme néhány példa:

- A csónakázó gyilkos,
- Előre megfontolt szándékkal,
- A százszázalékos nő,
- A halálraítélt megszökik,
- A tizenhatos zárka lakója,
- A Holdfény-rend lovagja,
- Parancsolsz egy kéziránátot?,
- Dobd fel magad fiú! — stb.

A szellemi foglalkozásúaknál nem domináltak ezek a harsogó címek.

A címek után történő választás ellen különösebb kifogást nem emelhetünk. De az már elgondolkodtató jelenség, hogy a fizikai dolgozók kiválasztott könyvei között hiába kerestük például Móricz Zsigmond, Szabó Pál, Veres Péter, Darvas József, Németh László, Nagy Lajos, Lengyel József, Rideg Sándor, Sánta Ferenc, Kertész Ákos könyveit.

A vizsgált időszakban szellemi foglalkozásúaknál sem találkoztunk Móricz, Szabó Pál, Veres Péter, Darvas József könyveivel. Pedig a polcokon ott találhatók könyveik. A világirodalom klasszikusainak műveivel is alig találkoztunk a fizikai dolgozók könyvkiválasztásakor.

Ezek után jogosan következik a meditáció:

A véletlenre bízhatjuk-e az értékes írók megismerését?

Lemondhatunk-e az értékes alkotások emberformáló erejéről?

Hiszen nem vitatható, hogy a szocializmus meghatározói közé tartozik az emberek műveltségi szintje, az ezzel velejáráó világnézet, a helyes szemlélet és irodalmi ízlés is.

Két példa is idekívánkozik. Az egyik Darvas József megállapítása, amit életének utolsó éveiben egy nyári egyetem megnyitása alkalmából mondott: „Elsősorban nem az a fő cél, hogy gazdaságilag mindenáron túlszárnyaljuk a Nyugatot, hanem az értelmes élet megteremtése.” Értelmes lét könyvek nélkül elképzelhetetlen.

Másik példaként, azt hiszem, tanulságos megemlítenünk, hogy Olaszországban a hatvanas évek elején a FIAT-gyárban — amelynek saját szakmunkás-képző intézményei vannak — a humán műveltségre fordított óraszám az összes óraszám 40 százalékát tette ki.

A kapitalisták nyilván nem a humán kultúra iránti nagyszívűségből csinálták ezt, hanem mert tudták, hogy általános műveltség nélkül nem lehet jó szakmunkás. A humán műveltséggel rendelkező szakmunkások sokkal ésszerűbben szervezik meg munkájukat, s sokkal jobban reagálnak az újításokra, az újabb módszerekre.

Nekünk a könyvtáron belül segítenünk kell az olvasókban az általános műveltség kialakítását és kiszélesítését.

Az olvasók általános érdeklődési köre igen változatos képet mutat. Itt is 92 fizikai és 92 szellemi foglalkozású olvasó érdeklődési körét vizsgáltuk meg. Mind a fizikai, mind a szellemi foglalkozásúak érdeklődési köre eléggé szét-szórt.

A humán érdeklődés mindkét foglalkozási csoportban vezet. A fizikai dolgozóknál 92-ből 36, a szellemieknél 46 olvasó vallja magát humán érdeklődésűnek.

A szakmai, műszaki érdeklődésben a szellemi foglalkozásúak vannak nagyobb arányban, 9 fő, 3-nál másodlagos helyen szerepel. A fizikai dolgozók közül 5 fő jelölte meg a szakmai érdeklődési kört elsődlegesen.

A tudományos-fantasztikus irodalom, a krimi, a bűnügyi irodalom iránt érdeklődik a fizikai foglalkozásúak közül 11 fő, míg a szellemi foglalkozásúak közül csak 3 fő.

Feltűnő a különbség a „minden érdekli” kategóriában; itt a fizikai dolgozók közül 20 olvasó, a szellemi foglalkozásúak közül 4 fő fogalmazta meg azt, hogy minden érdekli. A többi érdeklődési körben — hobbi, sport, zene, művészet — majdnem azonos az olvasók száma a fizikai és a szellemi foglalkozásúaknál.

Ízlőtöként röviden szólok a témakörökre (fogalmakra) adandó négy lehetséges válaszadás közül a „taszít” alakulására. (Emlékeztetőül: egy-egy foga-

Iomra négy válasz közül egyet be kellett karikázni, pl. taszít, nem érdekel, kicsit érdekel, nagyon érdekel.)

X

X

X

X

Az alábbiakban a megkérdezett 92 fizikai és 92 szellemi foglalkozású „taszít” válaszadása néhány érdekes témakörben:

Témakör	Fizikai fogl. olvasó „taszít” válasz	Szellemi fogl. olvasó „taszít” válasz
Anarchizmus	17	15
Bibliakutatás	19	2
Boncolás	32	14
Borravalózás	14	16
Bűncselekmények leírása	4	8
Cigánykérdés	6	6
Disszidensek sorsa	17	1
Divatprognózisok	11	7
Elmebetegek viselkedése	18	10
Hippik életformája	19	14
Hittudomány	19	5
Homoszexualitás	34	26
Horoszkópok	4	8
Kábítószerek	18	17
Karrierizmus	23	23
Kegyetlenkedés	41	41
Közlekedési balesetek	1	7
Labdarúgás	3	6
Nemi betegségek	11	13
Női egyenjogúság	11	1
Öngyilkosságok	16	12
Popzene	3	4
Revizionizmus	11	3
A sztárok világa	2	4
Tud.-fant. irodalom	4	6

A fenti kimutatás szemléletesen mutatja az érdeklődés mértékét és minőségét a „taszít” válaszadáson belül. Így csak néhány feltűnő jelenségre utalnék, például a kegyetlenkedésre adandó azonos és nagyszámú válaszokra.

A női egyenjogúságra adott 11 „taszít” válasz a fizikai foglalkozásúak részéről még szemléletbeli problémákat sejtet.

A felmérési anyag nagy terjedelmére való tekintettel ebben a cikkben csak olyan olvasáskutatási részre térhetünk ki, amelyek az egészből kiragadva is világosan rámutatnak a jelenlegi gyakorlatunkban fellelhető negatív jelenségekre.

Úgy gondoljuk, hogy a szabadpolcos térből adódó könyvkiválasztási, könyvajánlási gondok a megyei könyvtáron kívül érintik a városi, járási, de a nagyobb községi könyvtárakat is.

Eppen ezért, ha a könyvtár műveltségformáló és -irányító funkcióját fenn akarjuk tartani, akkor nem nyugodhatunk bele az olyan szemléletbe, mint az

elszemélytelenedés. Mind a megyei könyvtárnak, mind a hálózatba tartozó könyvtáraknak — a változatos ajánlópolcok használata mellett — törekedniük kell például olyan ajánló bibliográfiák készítésére, amelyek segítenek a könyvtárosnak az ajánlásban, az olvasónak a könyvkiválasztásban.

Az ajánló bibliográfiák feltétlenül annotáltak legyenek, mert az eddigi tapasztalatok azt bizonyították, hogy csak a szerző és cím felsorolása nem hozza meg a kívánt sikert. Természetesen az olvasószolgálatos könyvtárosok felkészültsége és hozzáállása döntő szerepet kap ebben a fontos kérdésben. Ezért minden könyvtárosnak a tarsolyában olyan egyedi és témaköri ajánlásokat kell tartalékolnia, amelyeket nyomban fel tud használni akkor, amikor arra a legjobb alkalom kínálkozik.

A felmérés hatására a megyei könyvtár olyan annotált ajánló bibliográfiát tervez, amely a klasszikusoktól a mai írókig ad áttekintést.

Szeretnénk, ha a közös tervezés alapján a hálózati könyvtárak is bekapcsolódnának egy-egy egyedi ajánló bibliográfia készítésébe. Reméljük, így együttes munkánk eredményes lesz.

PÓCSI GUSZTÁV

„Olvasószolgálatom” az Öregek Napközi Otthonában

A bodroghalászi Öregek Napközi Otthona 1975. június 20-án nyílt meg, a helybeli református egyház által 1910-ben épített iskolában, amely előszobából, szertárból és tanteremből állott.

A tanteremből az öregek részére napalit és ebédlőt alakítottak ki előszobával, a szertárból pedig tálalót és mosogatót képeztek ki.

Az öregek létszámát 20 főben állapította meg a tanács egészségügyi osztálya, 2 gondnoknő vezetésével.

Az átadás 1975. június 20-án történt. A felvett lakók térítés nélkül kapnak reggelit, ebédet, s az ebédetől maradt ételt haza is vihetik. Ez hihetetlen volt a községben. Kapott az otthon tévét, rádiót, lemezjátszót, kártyát, játékot is. Az egész otthon izlésesen van berendezve, igazán otthona a lakóknak.

A tanácselnök, Tóth József, valamint a szociális otthon vezetője arra kért, hogy az otthonba felvett idős embereknek tartsak felolvasást.

A megbízást örömmel vállaltam,

ugyanakkor kétségem is támadt, vajon érdekelni fogja-e őket a felolvasás, hisz ezek az emberek az elemi iskola befejezése után csak akkor vettek kezükbe könyvet, amikor konfirmációra készültek, s ők még kemény munkát végeztek a maguk körében. A Bibliát, a zsolnárt kevés ember forgatta, esetleg a kalendáriumot.

Kellemes csalódás ért, aminek nagyon örülök. Először csak elbeszéléseket olvastam. Legelőször (1975. VI. 23-án) Gárdonyi Nagypapó című novelláját. 1977. november 19-én kezdtem folytatásos regényt, Jókai A börtönvirág című regényét.

Amikor az olvasást kezdtem, és most is, hogy kezdem, mindnyájan ott vannak, a legtöbb figyelemmel hallgatják. Jellemzésül megjegyzem, hogy Jókai A kőszívű ember fiai és Gárdonyi Egri csillagok című regényét csak hárman olvasták. Az egyik olvasó a fiatalabb gondnoknő, mert neki az iskolában kötelező olvasmánya volt. Jókai,

Mikszáth, Gárdonyi, Móricz neve teljesen ismeretlen volt nekik. Volt olyan esetem, amikor az egyik lakó nem volt ott az egyik regény befejezésekor, el kellett neki azt külön mondanom.

Móricz Zsigmondtól olvastam a legtöbb elbeszélést, aztán Mikszáhtól és Gárdonyitól, de Fekete Gyulától és Szabó Istvántól is.

Felsorolom azokat az írókat és műveiket, melyeket folytatásokban olvastam fel:

Jókai Mór: A nagyenyedi két fűzfa; A börtönvirág; A kétszarvú ember; A kőszívű ember fiai; Az aranyember; A Bálványos vár; Szeretve mind a végpadig; Az elátkozott család; A barátfalvi lévita; A lőcsei fehér asszony.

Mikszáth Kálmán: Az eladó birtok; A két koldusdiák; A beszélő köntös; Szent Péter esernyője; A Noszty fiú esete Tóth Marival; Különös házasság.

Gárdonyi Géza: Egri csillagok; Öreg tekintetes; A láthatatlan ember.

Móricz Zsigmond: Nem élhetek muzsikaszó nélkül; Árvácska.

Fekete István: A koppányi aga testamentuma.

Barabás Tibor: Rákóczi hadnagya.

Beecher-Stowe Harriet: Tamás bátya kunyhója.

Arany János: Toldi.

Petőfi Sándor: János vitéz; Az apostol; Téli világ; Vándorélet.

Lévay József: Szüretünk.

Az újságból a Sárospatakról írt cikkeket olvastam fel.

Valamennyi lakó tagja a helybeli könyvtárnak, s a gondozónő is visz 20–25 kötet könyvet az otthonba.

A felsorolt művek olvasását 1975. június 23-tól 1978. január 17-ig bezárólag 239 folytatásban végeztem. Azért csak ennyit, mert 1977-ben betegségem miatt több hónapon át nem olvastam az otthonban.

Mindezt társadalmi munkában tettem, és ezután is folytatom. Az olvasást délelőtt, a reggeli és az ebéd közötti időben végeztem.

SZOMBATHY SÁNDOR

A Miskolci Új Zenei Műhely hangversenysorozatáról

Második évadjához érkezett 1977 őszén a Miskolci Új Zenei Műhely hangversenysorozata. Mielőtt rátérnénk új programjának ismertetésére, szeretnék néhány gondolat erejéig elidőzni az első kísérleti évad eseményeinél.

A hagyományosnak mondható zenei ismeretterjesztő előadások után (Zenetörténet dióhéjban c. sorozat), amely a megyei könyvtár előadótermében került megrendezésre, új módszereket és formákat kerestünk. A mai kornak, napjaink zenéjének, s benne a mai magyar zenének a megismertetése volt az elhatározott cél, és ennek megvalósításához új módszert kellett keresni és kialakítani. A könyvtár 200 ülőhelyes előadóter-

me, technikailag jól felszereltnek mondható stúdiója, valamint az évek folyamán kialakult zenebarátok tábora optimális körülményeket kínált egy alkotóműhely megteremtésére, hogy megvalósíthassuk az intenzív zenehallgatás e „helyhez” kötődését. Felismerte ezt a Magyar Zeneművészek Szövetsége Észak-magyarországi Területi Csoportjának akkori (1976) vezetősége, amely megnyerte az ügynek a megyei tanács vb művelődésügyi osztályát, és igényelte a Liszt Ferenc Zenekadémia Miskolci Tagozatának „szellemi kapacitását”, s a megyei könyvtár eddigi munkájára alapozva összefogta az erőket; következőképpen életre hívta a

műhelyt (továbbiakban MUZM). A zenei irányítást, vezetést Selmeczi György zenei rendező vállalta.

A MUZM „nem csoportosulás, hanem alkotó- és előadóművészek alkalmi szövetségének egy lehetősége” — fogalmazta meg induláskor programját —, s ezzel az ország legkülönbözőbb pontjairól vonzotta ide a fiatal tehetségeket, elismert művészeket. Az 1977/78-as évadban 5 koncerten 80 művész lépett fel, 23 zeneszerző 31 művét tolmácsolva a mintegy ezerfőnyi hallgatóságnak. Természetesen a fogadtatást nemcsak számokban szabad és lehet mérni. Az intenzitás képviselője a nemesebb értéket. Azt, hogy ha a jelenvoltak csak egy része érezte-értette is meg a Műhelyszándékait, már akkor is elégedettek lehettünk, nem dolgoztunk hiába.

A MUZM, az első ellenállást leküzdve, némi visszhangot és bátorítást is kapott a sajtóban. A NAPJAINK egy teljes oldalon értékelte a MUZM tevékenységét, s a MUZSIKA is alkalmat adott a véleménynyilvánításra.

A MUZM második évadját Matuz István fuvolaművész szólóestjével indította. Az európai híru művész főleg a zenét értők körében váltott ki elismerést a „műhely-munkát” leginkább illusztráló rajzos hangszertechnikai ismeretével, míg a zenekedvelők első sorban a virtuozitás bővületében hallgatták rendkívül gazdag műsorát. Várjuk a budapesti Új Zenei Stúdió vendégszereplését is. A koncertsorozat további programjáról röviden szölok, az estek gondolatkörének megfogalmazásával: Kurtág és Bornemissza, az új vo-

nósnégyes, a MUZM köré csoportosult zeneszerzők új műveinek bemutatása, a Zeneművészeti Főiskola vendégjátéka a MUZM-ban. Két „kihelyezett” hangverseny: a MUZM fellépése a főiskolán és az Egyetemvárosban. E programtervezet kapcsán hadd adjam közre e hangversenyek egyik alkotó tagjának és aktív résztvevőjének véleményét: „Különösen rokonszenves vonása a Műhelynek, hogy nem fűződik hozzá senkinek sem anyagi érdeke: fókuszában tehát a zene áll és az is marad.” Itt érzem helyénvalónak ezt megerősítenem és egyben kiegészítenem. Megerősítem a tapasztalatokkal, öröm volt látni, hogy a „fizetséghez” tartozó kottaajándékot milyen őszinte örömmel vették át a fiatalok. Kiegészítem azzal, hogy köztudottan ezeknek a rendezvényeknek is megvannak a költségei (meghívók, plakátok, útiköltségek), amelyeket korábban intézményünk vállalt. A második évadtól azonban a művelődésügyi osztály biztosítja mindezt a MUZM számára. Ilyen mérvű támogatást — azt hiszem — az ország megyei könyvtárai közül kevés könyvtár mondhat magáénak.

A MUZM a közönség tájékoztatásával, az új információk átadásával, a könyvtárat látogatók és a zene iránt fogékony emberek megnyerésével kívánja a műhely körül kialakult alkotócsoport célkitűzését következetesen képviselni. „Az új zene esztétikai igazságait bezonyítani nem más, mint nyitottá tenni az emberek többnyire zárt esztétikai rendszerét.”

DR. BENKŐ CSABÁNÉ

A kazincbarcikai hangtár születése

Évek óta mindig kicsit csodálkozva olvastam a szaksajtóban és időnként a napilapokban megjelent tudósítást egy-egy zenei részleg megnyitásáról. Őszintén bevallom, hogy az utóbbi időben némi irigység is vegyült a gondolataimba akkor, ha arról szölt a hír, hogy Kazincbarcikanál jóval kisebb település könyvtára bővült zenei részleggel. Állandóan az a kérdés merült fel bennem, hogy miből (milyen anyagi forrásból) és hol (a könyvtárak nagy részének helyhiánya miatt) tudják a könyvtárosok megvalósítani a fonotékát. Annál is inkább motoszkált bennem mindez, hiszen a B-típusba sorolt könyvtárunknak a kategóriába való tartozás egyik feltétele is a hangtár megléte.

Az előzetes gondolatok ellenére is — némi túlzással — villámcsapásként ért bennünket a városi tanács pénzügyi osztályától 1977 júliusában kapott átirat, mely 1977. évre egyszeri céljelleggel 250 ezer forint pótelőirányzatot engedélyezett az alábbi feladatokra:

- könyv és folyóirat növelése,
- gyermek- és ifjúsági könyvtári ellátás színvonalának javítása,
- új fiókkönyvtár állományának biztosítása,
- zenei részleg kialakítása.

A célfeladatok közül a hagyományosan „könyvtári jellegűek” természetesen nem okoztak gondot — de a zenei részleg megteremtését eleinte megoldhatatlannak tartottuk a helyhiány miatt. Könyvtáron belül is vitatkoztunk, hol tudnánk elhelyezni, hiszen az egyértelmű volt, hogy meg kell valósítanunk. Felmerült bennünk az emeleti olvasóteremben, illetve a földszinti tágas irodahelyiségben való kialakítás lehetősége. Az olvasóterem mellett szólt az, hogy az olvasóáramlás évek óta megszokott útja az emeletre vezet, itt van a nyilvántartó övezet, itt „él” a könyvtár a kölcsönző és a helyben használható állománnyal együtt; míg a földszinti irodahelyiség mellett csak a tágasság volt az érv.

Az elhelyezés lehetőségeinek latolgatása közben döbrentünk rá a „sötét lóra”: hogyan oldjuk meg a fonotéka technikai részét? Azt hiszem, nem szükséges a könyvtáros kollégák előtt vázolni azt a szituációt, amikor az elsősorban — sajnos? — humán műveltségű és érdeklődésű könyvtárosnak olyan feladatot kell megoldania, melyhez középszintű híradástechnikai tudás szükségeseltetik.

A lemezjátszók, magnók tesztjeit böngészgettük a „Nagyító”-ban, de a közölt műszaki adatok számunkra nem sokat mondtak. Az üzletekben való előzetes érdeklődés még nyugtalanítóbb volt, hiszen ilyen szakzsargonban beszéltek egy-egy lemezjátszóról, illetve kazettás magnóról: ez csak „deck”, vagy ez „saszé”. Akkoriban úgy éreztük, hogy hirtentőttá nyelvűek között élünk, s nincs, aki mindezt lefordítsa magyarra.

Ezután fordultunk a megyei könyvtár zenei részlegéhez, s kértük tanácsaikat, segítségüket. Személyesen dr. Benkó Csabáné könyvtárosnak és Kurucz Péter technikusnak kell köszönetet mondanunk azért, hogy a fonotéka születésének göröngyös útján megfogták a kezünket. Támogatásuk többretű és többszöri volt. Helyszíni szemlével kezdődött, amikor is tanácsuk alapján a hangtár olvasótermi elhelyezése mellett döntöttünk. Folytatódott a technika (lemezjátszók, szalagos és kazettás magnók, rádió, fejhallgatók) célszerű megválasztásával és a beszerzéshez nyújtott segítséggel.

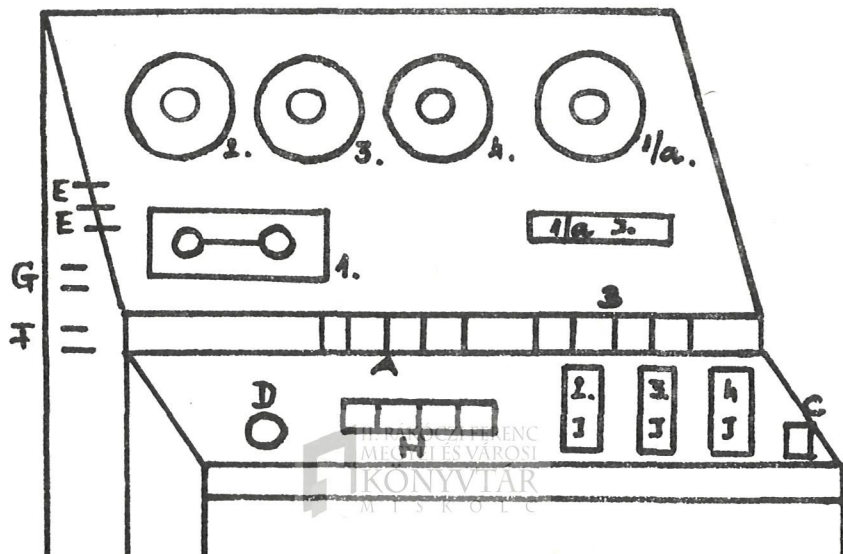
A vásárlásnál döntő szempont volt, a megkaphatóság mellett, az alkatrész-utánpótlás biztosítása, az összecsatlakoztathatóság, az elfogadható ár. Ilyen indokok alapján vettünk először:

- 3 db NZC—071-es és 1 db NZC—130-as lemezjátszót,
- 1 db MK 43-as kazettás magnetofont,
- 2 db B—100-as szalagos magnetofont,
- 7 db Orpheusz sztereó rádiót és
- 10 db Akai fejhallgatót cca 45 ezer forint értékben.

A megyei kollégák javaslatára kötöttük meg a miskolci GELKA-szervizzel átalánydíjas szerződésünket 70 ezer forint értékben a stúdióasztal és a lehallgatófülkék szerelésére, ill. kialakítására. A műszaki dokumentációt (kapcsolási rajzok, programkiadás az asztalokhoz, visszajelzés a kezelőhöz stb.) is a megyei könyvtár technikusja tervezte. Személyében biztosított volt a könyvtári érdekek képviselője a GELKA szolgáltató jellegével szemben. A GELKA munkájáról — a vállalási határidő egyhónapos csúszásán kívül — csak jót mondhatok, amit

a műszaki átadás is bizonyított: csupán hiánypótlások kerültek a jegyzőkönyvbe. A jól elkészített terven kívül ez köszönhető a szerelést végző két műszerésznek: Oszkocsi Istvánnak és Kamecz Jánosnak is. A megyei könyvtár említett munkatársai a műszaki átadáson is jelen voltak, s tapasztalatukkal, hozzáértésükkel segítettek az átvételben.

A stúdióasztal kezelése rendkívül egyszerű. A 8 lehallgatóhelyre négyféle program adható ki az asztalba beépített négy lemezjátszóval és egy szalagos magnóval.

A stúdióasztal sematikus rajzán igyekszem vázlatosan bemutatni az összeállítást és kezelést. Az 1—4. számozások a programokat jelentik. Az 1/a-val jelölt lemezjátszó — közvetve — a szalagos magnón keresztül kapcsolható be a programba. Ez azért hasznos, mert a kezdetben csupán lemezekből álló állományunk hallgatására is alkalmas mind a négy program.

Megoldott az olvasóterem és az üvegfalal elválasztott szomszédos kölcsönzőhelyiség hangosítása is.

Az A-jelű kapcsológombokkal a kezelő hallgathat bele az egyes programokba, miután a D-aljzatba a fejhallgatót becsatlakoztatta. A B-jelű kapcsológombokkal adhatjuk ki a megfelelő programot az egész olvasótermünknek. A C-jelű kapcsológomb az egész asztal be-, illetve kikapcsolására szolgál.

A stúdióasztal E-jelű csatlakozásai biztosítják a programok kiadását más készülékre (pl. kazettás magnó), illetve más készülék hangjának (pl. rádió) bekapcsolását a programba. Az F-jelű erősítocsatlakoztató a helyi hangosítást, a G-jelű pedig a külső hangosítást szolgálja. A H-jelű lámpasor — világítás esetén — jelzi vissza a kezelőnek azt, hogy az asztaloknál melyik programot hallgatják. Az I-jelű blokkok a megfelelő számmal ellátott készülékek hangerő- stb. beállítói.

A lehallgatófülkéket két dohányzóasztalból alakították ki, plexi választja el az egyes helyeket. A hallgatónak csupán a fejhallgató dugóját kell a jack-aljzatba bedugnia és lenyomnia azt a gombot, amelyik programon hallgathatja a kért anyagot.

A minden műszaki szakértelmet nélkülöző leírást csupán azért közöltem, hogy ezzel is alátámasszam a már említett egyszerű kezelési módot.

A technikai felszerelések vásárlásának második ütemében az a cél vezetett bennünket, hogy igény esetén egyes szolgáltatásainkat házon kívül is tudjuk biztosítani. Erre a célra vettünk 1 db NZK 145 típusú, lemeztartó és kazet-tás magnóból álló, egybeépített „együttest”, valamint 1 db Orister erősítőt 2 db hangfallal.

A működtetés során szerzett tapasztalatokat még csak ezután fogjuk sze-rezni; reméljük, csak jókat. A GELKA 1 éves garanciavállalása megnyugtató számunkra, addig az esetleges rejtett hibák is kibukkanhatnak.

A lemezek elhelyezésének megoldása sem volt problémamentes. Eredetileg a GELKA vállalta alvállalkozón keresztül a falra szerelhető lemeztároló és a térelválasztóként is szolgáló kétoldalas lemeztartó-könyvespolc kombináció el-készítését. Az alvállalkozó visszalépése miatt azonban az asztalosmunka kivi-telezőjének felkutatása ránk maradt. A sajsószentpéteri ktsz asztalosrészlege vál-talta végül a munkát, de ebben az esetben is megkaptuk a „beruházási beteg-séget”, a határidő-eltolódást. Január elején végre minden elkészült. Ekkor azonban szomorúan tapasztaltuk: szép-szép, csak éppen nem férünk az olvasó-teremben, a helyhiány miatt az asztalokhoz alig lehet leülni. Összedugtuk a fejünket, méricskeltünk, döntöttünk: át kell rendeznünk az olvasóteremben a polcsorokat. Nehéz fizikai munka volt a létszámhiányos, 99 százalékban nő-kből álló kollektívának, de megértte. Tágasabb, esztétikusabb lett az olvasóter-münk, bár — a zenehallgatóhelyeket leszámítva — az olvasótermi ülőhelyek száma 16-ra csökkent.

A hangtár állományának kialakításához nagyon hasznos segédkönyvként említhetem a „Hanglemezek a közművelődési könyvtárakban” (Bp. 1973. NPI) c. ajánló jegyzéket.

Ezen a téren is voltak gondjaink: részben a zenei szaktudásunk csekély-sége, részben a hanglemez-feldolgozási gyakorlatlanságunk miatt. Nem is be-szélve a feldolgozás rendkívül idő- és munkaigényes voltáról. Jelenleg a 380 beletárolt, 550 db-ot jelentő lemezünknek kétharmad része már feldolgozást nyert. Szakmai gond a cédulák megfelelő példányszámú és jó minőségű sok-szorosítása is, mivel a festékpárnás megoldás nem ad mindig megfelelő mi-nőséget.

A lemezekből 1—1 példányt szereztünk be, azok kölcsönözhetősége maj-dani másodpéldányok esetén sem eldöntött még. A szaksajtóban többször olvas-tunk a hanganyagok kölcsönzéséről, de egyelőre még idegen tőlünk ez a gon-dolat.

A hangtár anyaga — mint már említettem — még csak lemezekből áll. Az állomány 75 százaléka komoly zene, 10 százaléka nyelvlecke, 9 százaléka irodalmi felvétel. A fennmaradó 6 százalékon osztoznak a mozgalmi, népzenei, dzsessz- és egyéb lemezek.

A fonotéka létrejöttével azonban gondjaink nem szűntek meg, sőt az üze-meltetés újabb problémákat vet fel. Ezeket csupán vázlatosan említem:

— az éves költségvetésünk nem biztosít plusz összeget sem az állomány bővítésére, sem a karbantartáshoz szükséges anyagok beszerzésére (a GELKA jótállásán kívül),

— az új részleg kialakítása nem járt létszám bővüléssel, erőink átcsoporto-sításával kell megoldanunk a feladatot. Ennek következtében egyelőre csak heti hat vagy nyolc órában tudjuk szolgáltatásainkat biztosítani. Tisztában va-gyunk az óraszám minimális voltával, keressük a bővítés lehetőségét.

LANDENBERGER ISTVÁNNÉ

Új hangtárak figyelmébe!

A KÖNYVTÁROS-ban megjelent zenei-hangtári cikkek jegyzéke
(1957—1977)

- BENKŐ Csabáné: A miskolci Megyei Könyvtár zenei részlege bemutatkozik. = 1977. 5. sz. 265—268. l.
- BOZÓKY Éva: Kodály kívánsága szerint. = 1968. 11. sz. 658—659. l. A fővárosi Szabó Ervin Könyvtár zeneműtárából.
- B. NAGY Ernő: Hanglemeztárak az ismeretterjesztés szolgálatában. = 1970. 4. sz. 220. l. Néhány külföldi tudományos könyvtárnak a nem zenei hanglemezek gyűjtéséről való módszere.
- CSOBOTH Attila: Audiovizuális gyűjtemények a közművelődési könyvtárban. = 1975. 11. sz. 646—650. l.
- CSOBOTH Attila: Technikai továbbképzés könyvtárosoknak. = 1976. 5. sz. 290. l.
- CSOBOTH Attila: Tízéves a fővárosi Szabó Ervin Könyvtár zenei könyvtára. = 1974. 10. sz. 592—594. l.
- CSOBOTH Attila: Zenei könyvtárosok alapfokú tanfolyama. = 1970. 11. sz. 651. l. Az Egervárott megtartott egyhetes tanfolyamról.
- CSORBA Csaba: A magyar zene harminc éve. = 1975. 10. sz. 624—626. l.
- CSORBA Csaba: Új zenei kézikönyvek. = 1976. 9. sz. 561. l.
- CSORBA Csaba: Újabb zenei könyvek. = 1975. 4. sz. 238—240. l.
- CSÖGLEI Józsefné: Zenei klub Zalaszentgróton. = 1974. 7. sz. 413. l.
- FEJÉR Ernő: Milyen legyen a zenetár? = 1977. 4. sz. 206—208. l.
- FODORNÉ MAGYAR Mária: Zenei gyűjtemény — zenei élet. = 1975. 3. sz. 156—157. l.
- FONYÓ Istvánné: Zenei műsorok fiatalok részére a debreceni zenei könyvtárban. = 1974. 1. sz. 34. l.
- GERŐ Zsoltné—SZILÁGYI Tibor: A zene a közművelődési könyvtárakban. = 1965. 12. sz. 708—709. l.
- GRÁFNÉ FORRAI Magda: A magyar zeneoktatási intézmények könyvtárai. = 1973. 6. sz. 331—333. l.
- GYIMES Ferenc: Hanglemezek a közművelődési könyvtárakban. = 1976. 11. sz. 646—648. l.
- GYIMES Ferenc: Három zenei gyarapodási jegyzék. = 1977. 7. sz. 430—431. l.
- GYIMES Ferenc: A könyvtárosegyesület zenei szekciójának múlt évi tevékenysége. = 1974. 4. sz. 219—220. l.
- GYIMES Ferenc: Lépünk előbbre a hangtárak berendezésének szabványosításában. = 1974. 5. sz. 288. l.
- GYIMES Ferenc: Ma még nem, holnapután igen. Válasz Sallai Istvánnak. = 1977. 6. sz. 335—337. l.
- GYÓRI György: Audiovizuális részlegek a berlini városi könyvtárban. = 1975. 12. sz. 710—711. l.
- Hanglezjegyzékek a közművelődési könyvtáraknak. (Ismerteti) Simon Zoltán. = 1974. 6. sz. 375—376. l.
- ISZLAI Zoltán: Nehéz az igazit megtalálni? = 1966. 6. sz. 343. l. Az encsi járási könyvtárról.
- JAKAB József: Zenei ismeretterjesztés a dorogi József Attila Művelődési Ház könyvtárában. = 1969. 12. sz. 733. l.
- JÁMBOR Mária: Egyéves a budapesti zenei közművelődési könyvtár. = 1965. 8. sz. 446—448. l.

- KERTÉSZ Gyuláné: Az NDK zenei könyvtáraiban. = 1972. 2. sz. 90. 1.
- KISFALUDI S.: A letenyei járási könyvtár hanglezemgyűjteménye — margó. = 1973. 9. sz. 530. 1.
- KOVÁCS Dezső: Az MKE nyíregyházi vándorgyűlése. A szekciók napja. = 1976. 10. sz. 577—578. 1. A zenei szekció napja.
- KOVÁCS Gizella: Zenei ismeretterjesztés egy megyei könyvtárban. = 1967. 12. sz. 733—734. 1. A székesfehérvári Vörösmarty Mihály Könyvtárról.
- KÖRNER Györgyné: Hangos könyvtár. = 1961. 4. sz. 231. 1. A vakok könyvtáráról.
- KRAJEVSZKI Gizella: A szombathelyi Megyei Könyvtár gyűjtési elvei és beszerzési gyakorlata. = 1976. 8. sz. 451—456. 1. Zenei gyűjteményről is.
- KRUTZLER Ferenc: Zenei analitikus katalógust! = 1977. 9. sz. 534. 1.
- LIPTÁK Pál: Hogyan működik a zenei könyvtár Békéscsabán. = 1967. 1. sz. 6—9. 1.
- Megválasztotta új vezetőségét az MKE zenei szekciója. = 1972. 346. 1.
- PÁLINKÁS Györgyné: Kölcsönözzük? — Kölcsönözzük! = 1977. 9. sz. 537—538. 1.
- PETHES Iván: A magyarországi fonotékák helyzete és feladatai. = 1970. 10. sz. 584—588. 1.
- PETHES Iván: Zenemű- és hanglezemtarainkról. = 1958. 4. sz. 254—255. 1.
- SALLAY István: Kölcsönözzön-e lemezeket a zenei könyvtár? Hozzászólás Gyimes Ferenc cikkéhez. = 1977. 2. sz. 81—82. 1.
- SALLAI István: Könyvtárosi szempontok helyett használói szempontokat! = 1977. 6. sz. 337. 1.
- SARLÓS Veronika: Vita a hangtárak gyarapítási és működési szabályzatáról. = 1976. 12. sz. 720. 1.
- SIMÁNYI József: A zenei részlegek fejlesztése. = 1975. 4. sz. 214. 1.
- SIMÁNYI József: A zenei szekció ülése. = 1975. 12. sz. 695. 1.
- SIMON Mária Anna: A közművelődési zenei könyvtárakról. = 1958. 5. sz. 346—348. 1.
- SIMON Zoltán: Hogyan szerveztük meg a zenei szolgáltatást Hajdú-Bihar megyében? = 1976. 11. sz. 649—650. 1.
- SKALICKI Józsefné: Magyar nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban. = 1977. 8. sz. 500—501. 1.
- SKALICZKI Józsefné: Milyen legyen a zenetár? = 1977. 9. sz. 535—536. 1.
- Új hanglezemek — Új kották. = 1975. 7. sz. 437. 1. Az Új hanglezemek című rendelőjegyzékről. Az Új kották c. füzetéről.
- URBÁN László: A zeneműtárak gyűjtőkörének összehangolása. = 1972. 1. sz. 26—27. 1.
- VASVÁRY Zoltán: Nyissunk nyilvános zenei kölcsönkönyvtárakat! = 1957. 3. sz. 189—190. 1.
- V. REPKA Magdolna: Ifjú zenebarátok klubja Egerben. = 1976. 8. sz. 469—470. 1.
- VÉRTESSY Miklós: A könyvtárosegyesület zenei és műszaki könyvtárosi szekciójának előadásai. = 1976. 4. sz. 205. 1.
- A zeneműkiadó ez évi kiadási tervéről. = 1959. 3. sz. 214—215. 1.
- ZENGŐ Gáborné: Az első zenei részleg a Szabó Ervin Könyvtár hálózatában. = 1975. 3. sz. 158—160. 1.
- ZENGŐ Gáborné: A gyermekek zenére nevelése. = 1977. 10. sz. 603—604. 1.

Összeállította: DR. BENKŐ CSABÁNÉ

A Lévy József Közművelődési Egyesület tevékenysége Miskolcon az I. és II. világháború között

A „Tiszáninneri Magyarország fő kereskedő városá”-nak, Miskolcnak a lakossága a XIX. sz. II. felétől gyorsan növekszik [1]. 1907. január 1-én, hosszú harc után törvényhatósági rangra emelkedik. Azonban a művelődési helyzet igen elmaradott más városokhoz képest. Nincs pénz múzeum és könyvtár létrehozására. A megyeháza, városháza tanácstermét használják fel kulturális célokra a polgári egyesületek.

1893-ban 25 polgár és 400 pártoló tag megalapította a „MISKOLCI KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET”-et, amely estélyeket, felolvasásokat tartott [2]. 1899. április 3-i rendes közgyűlésén elfogadták az átalakult egyesület „BORSOD—MISKOLCZI KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS MÚZEUMEGYESÜLET” alapszabályzatát, amelyet Soltész Nagy Kálmán elnök, polgármester és Petrő József főtitkár írt alá [3]. Az egyesület célja a „magyar irodalom, tudomány, művészet ápolása, nyilvános múzeum, könyvtár létesítése, műízlés-pártolás fokozása, képzőművészetek iránti érdeklődés felkeltése, képtár létesítése” [4]. Ennek érdekében Miskolcon és környékén ismeretterjesztő előadásokat, felolvasásokat, estélyeket, hangversenyeket, műkedvelő előadásokat kell rendezni; zenekart kell alakítani; évkönyvet kiadni. Támogatni kell a képzőművészeket képeik, alkotásaik megvásárlásával. Ötvenegyen alapították az egyesületet. A pártoló tagok (a megye nagybirtokosai, kereskedői, polgárok, intézmények) száma évente változott. Gyakoriak a személyi változások is, gyakran mondanak le a tisztviselők a tisztségükről (díjazás nélküli, önként vállalt munka). Az egyesület elnökei 1899-től az első világháborúig: Soltész Nagy Kálmán, dr. Szentpály István, dr. Nagy Ferenc polgármesterek, dr. Tarnay Gyula alispán; főtitkárok: dr. Szentpály I. és Balogh Bertalan (1903—1906; 1910-től a közművelődési osztály elnöke). Utóbbi kiváló irodalmi, képzőművészeti, zenei szervező, aki bekapcsolta Miskolcot Magyarország kulturális életébe, állandó helyiség, anyagi hiánya, a város és megye támogatásának többszöri elmaradása ellenére is.

Az egyesület megalakulásakor irodalmi, zenei és múzeumi szakosztályt hozott létre. Az utóbbi 1913-ban Borsod megye és Miskolc város törvényhatóságának a kezelésébe került.

Az irodalmi szakosztály 52 fővel alakult meg. Porcs János gimnáziumi tanár vezetésével. A kezdeti felolvasások inkább ismeretterjesztő, mint irodalmi jellegűek voltak. Előadássorozatot indítottak magyar irodalmi, történelmi, művelődési témákból. Négyyszer kísérleteztek irodalmi pályázat kiírásával (pl.: „Szemere Bertalan élet- és jellemrajza” címmel kétszer is, felemelt pályadíjjal!), és elkeseredéssel tapasztalták a közönyt, a tehetségek és az irodalmi műveltség hiányát. Ezért alapították az 1000 koronás „Lévy József alapítványt”, hogy ösztönözzék a „helybeli középiskolás ifjúságot” az irodalom intenzív művelésére [5]. 1911-ben és 1912-ben irodalmi ünnepséget rendeztek Lévy József és Kiss József emlékére. Tardonán Jókai-emléktáblát lepleztek le.

A zenei szakosztály többször próbálkozott szimfonikus zenekar létrehozásával. Először 1904-ben alakult egy nagy létszámú műkedvelő vonószeneke, amely már a bemutató előadáson Mozart Requiemjét játszotta! [6]. 1905-ben feloszlott, 1907-ben Balogh Bertalan 6000 korona államsegélyt kért az újjászervezéséhez

és egy fúvószenekarral kiegészített szimfonikus zenekar létrehozásához [7]. 1909-ben csak a vonószekart sikerült újjászervezni. Mégis tartottak nagyzenekari hangversenyt a Diósgyőr-Vasgyári Zenekar fúvósainak a közreműködésével [8]. A legnevezetesebb közös fellépés Kassán volt 1912-ben, ahol Szent-Gály Gyula vezényletével Farkas-, Grieg-, Händel-, Schubert-, Beethoven-műveket játszottak. A zenei matinék hangversenyein magyar és külföldi zeneszerzők műveivel ismertették meg a hallgatóságot. A város előkelőségei a megye- és városháza nagytermében, a Korona- és Kepes-szállóban megrendezett estélyekre jártak, ahol a kamarazene kiváló művelőinek a játékát élvezték. A hangverseny előtt röviden ismertették a művet és beszéltek a szerző jelentőségéről. Gyakran szerepeltek itt ismert fővárosi művészek, mint Sándor Erzs, az Operaház énekesnője, Hubay Jenő hegedűművész, vagy az Országos Szimfonikus Zenekar [9]. 1914. május 27-én Balogh Bertalan javaslatát elfogadva a Borsod—Miskolczi Közművelődési Egyesület, az eperjesi Széchenyi Kör, a Zemplén megyei és a kassai Kazinczy Kör megalapította a Felső-magyarországi Zeneszövetséget, amely központi iroda megszervezésével akarta irányítani Felső-Magyarország hangversenyéletét [10]. Azonban az első világháború kitörése miatt egyetlen hangversenyt sem tudtak megtartani, illetve az országhatárok módosulásának hatására megszűnt a szövetség.

1899-ben Petró József, Gálffy Ignác, Hidvégi Benő, Gagyí Sámuel, Budai József, Kiss Lajos, Brósz Károly egyesületi tagok létrehozták a múzeumot. Kezdetől fogva problémát jelentett az állandó helyiség, kiállítóterem hiánya, a zsúfoltság. Ennek ellenére híres tudósok, mint Herman Ottó, Hillebrand Jenő, Ladic Ottokár, valamint Leszih Andor, Budai József, Kóris Kálmán vezetésével rövid idő alatt igen jelentős archeológiai, néprajzi, természetrajzi, iparművészeti, numizmatikai, diplomatikai gyűjtemény alakult ki. Külföldön érdeklődéssel figyelték a bükkjásatásokat, amelyek egyesapásra híressé tették nevüket a szenzációs paleolitikai ősemberleletek felszínre hozatalával. A város jelentős anyagi támogatásával képtárat és könyvtárat hoztak létre az intézményen belül.

1910-ben már tudományos és népkönyvtár is rendelkezésére állott az olvasóközönségnek. Azonban kevés az állomány, nincs raktárhelyiség és olvasóteremmel sem rendelkeznek. A miskolci Vasúti Társasággal eredményes tárgyalás után egyesítették a kis könyvtárakat és anyagi segítséget kértek egy nyilvános könyvtár megnyitásához [11].

1906-ban indult meg az iskolán kívüli szabadoktatás. Borsod megyében nem hozott megfelelő eredményt az analfabéta-tanfolyam megindítását sürgető egyesületi felszólítás. Miskolcon viszont minden vasárnap délelőtt ismeretterjesztő előadásokat tartottak nagyszámú hallgatóság előtt! [12].

Iparosok, MÁV-alkalmazottak a hallgatói a munkásgimnáziumnak, amelyet az egyesület a MÁV-felügyelőséggel közösen hozott létre. Anyagilag a miskolci Kereskedelmi és Iparkamara támogatta, mert a város nem tudta folyósítani a kért segílyt! [13].

1911. november 3-án alakult meg a „Népszerű Főiskola” Miskolcon, amely a felnőttek részére tartott tudományos jellegű ismeretterjesztő előadásokat. Népszerűek és látogatottak az első világháború alatti, aktuális politikai helyzettel foglalkozó előadások. Balogh Bertalan ennek ellenére elégedetlen a Népművelési Bizottság tevékenységével, rendszeres, szervezett népművelést szeretne kialakítani, színvonalas rendezvényekkel [14].

Jelentős Balogh Bertalan tevékenysége a képzőművészeti élet fellendítésében is. A budapesti Nemzeti Szalon 1899. november 11-én rendezett képkiallítása felkeltette az érdeklődést a képzőművészet iránt, és hozzájárult a képtár alapjainak a lerakásához. A látogatottság és a nagyarányú képvásárlás nyomán Balogh B. felvetette a Felvidéki Vándor Kiállítás tervét, melyet hosszabb huza-

vona után elfogadott a Képzőművészeti Társulat. Az 1906-ban Eger, Miskolc, Kassa, Sátoraljaújhely, Debrecen, Gyöngyös útvonalon haladó kiállítás jelentős anyagi, erkölcsi sikerrel zárult, 1910-ben még egyszer megismételték. Később elhalt a kezdeményezés, közbejött a világháború, a forradalmak, a Tanácsköztársaság leverése!

A 20-as évek elején hallgatásba merült az egyesület, a kulturális élet megbénult. Körrendelet alapján a különböző egyesületek tagjainak igazolniuk kellett a Tanácsköztársaság alatti magatartásukat... [15]

A „Borsod—Miskolci Közművelődési Egyesület” az alapszabályzatában kitűzött célokat teljesítette, vagyis megalapozta, „lerakta városunk közművelődésének alapjait, harcolt az ismeretek terjesztéséért, a művészetek felvirágoztatásáért” [16]. Ebben elvülhetetlen érdemeket szerzett a kiváló szervező és propagandista Balogh Bertalan, akinek sugárzó egyénisége teremtett virágzó egyesületi életet. Az értelmiségiek önként vállalt, áldozatos munkájukkal sokrétű feladatot végeztek a közművelődés fejlesztése érdekében [17].

Az egyesületet csak 1923. március 19-én (!) szervezték újjá „LÉVAY JÓZSEF KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET” néven. Célkitűzésük a miskolci, borsodi irodalmi hagyományok ápolása, pártolása, összegyűjtése, feldolgozása, publikálása, a zene- és képzőművészet fejlesztése volt [18]. Összehasonlítva elődjének a célkitűzéseivel, megállapíthatjuk, hogy leszűkítették a feladatok körét az irodalom, zene- és képzőművészet területére, három szakosztályt hoztak létre (a múzeum különvált, a szabadoktatás önállósult). 1924. június 14-én a törvényhatósági közgyűlésen az egyesület igazgatósága megválasztotta a tisztikart: elnök dr. Révész Kálmán református püspök; alelnökök Hodobay Sándor polgármester, Zsóki G. alispán; a zenei osztály elnöke Hábor Gyula [19]. Az egyesület színvonalas felolvasásokat, matinékat, hangversenyt, kiállítást rendez, de kevés a szereplési lehetőség, nincs megfelelő szervezet és munkaerőhiánya küszködnek [20]. Amennyiben nem sikerül a nagyközönség igényeit kielégíteniük, ismét felbomolhat az egyesület, és szűk körű irodalmi társasággá válnak. Ezért író—olvasó találkozókat terveztek.

Az irodalmi szakosztály 60 tagja közül kiváltak a tudomány, hírlapírás, szociológia művelői és megalakították a társadalomtudományi osztályt, amely az egyesület magasabb szinten való újjászerveződését bizonyítja.

A szakosztály színvonalas emlékünnepeket rendezett a nevezetesebb irodalmi évfordulók alkalmával. Pl.: 1927 októberében Diósgyőrről irodalmi műsorral egybekötött Lévy-hangversenyt tartottak, novemberben pedig a Vasgyárban a Lévy szoboralap javára. A két műsorban szereplő művészek az egyesület zenei szakosztályának állandó, rendes (működő) tagjai, akik ismert alakjai Miskolc kulturális életének a két világháború között (Rákos Arnold, Haydu István, Becht József, Záhony János, Hornyák Olga, Lichtmann Ilona, Sassy Enikő, R. Palkó Kornélia...).

1929-ben két szerzői est hangzott el az egyesület rendezvényeinek állandó helyén, a Zenepalota díszes nagytermében. Január 3-án Mécs László „... a magyarság egyik legnagyobb élő költője” (!) versei felolvasásával adott ízelítőt költészetéből, amelyet hegedű- és zongorakísérettel előadott énekszámok tettek emlékeztetéssé [21]. Február 28-án Kovács József személyében helyi költő verseit, jelenetét hallhatta a közönség. Bank Sándor ügyvezető igazgató mutatta be és Putnoki Béla babérkoszorút adott át a szerzői est alkalmából!

1927-ben Mikszáth Kálmán főispán kezdeményezésére alakul meg az egyesület havonta megjelenő irodalmi, művészeti, kritikai lapja, a „MISKOLCI SZEMLE” [22]. Bank Sándor és Sassy Csaba szerkesztésében ígéretesen indult a lap. Az „évkönyv”-ben összefoglalták 1928 és 1929 kiemelkedő művészeti eseményeit, pezsgő irodalmi életéről adva tudósítást! Putnoki Béla, Hidvéginé Hor-

váth Dóra, Kovács József, Henszelmann Aladár, Szigethy Ferenc, Sassy Csaba verseiből közöltek néhányat, sokan jelentkeztek novellával is (Brucknerné Farkas Gizella, Szontagh Vilmos, Serédi Jenő, Enyedj Andor, dr. Hegyaljai Kiss Géza, Kórákó Béla). Belső egyesületi problémák és lapkiadási nehézségek miatt azonban 1929-ben megszűnik.

Az 1936-ban megjelent „Csokor” c. miskolci antológia 60 Borsod megyei és miskolci költő, író műveiből közöl szemelvényeket! Ismertté válik Balázs Győző, Doktor István, Geőcze Anna, Vér Andor, Kozma Béla neve, aki 1929-ben pályadíjat nyert verses regényével az Akadémia pályázatán. Sassy Csaba már híres költő, „irredenta dalai tették ismertté országszerte” a nevét! [23]. Halasi Andor, Kígyóssy Sándor regényíró; Szémán István irodalomtörténész cikkeket ír, Komán Andor, Kóródy Béla kritikákat; Hoványi Kornél publikál.

1937. március 5-én a festőművész Hajdu Béla és Meskó Barna kritikus szerkesztésében „TERMÉS” címmel új irodalmi, művészeti folyóiratot jelentetett meg az egyesület. Irodalmi rovatukban egyaránt helyet adnak publikáló munkatársaiknak (Kiss Ernő László, Szabó Erzsébet, Árokszállásy Zoltán, Gyárfás Miklós, Csapó András), Vihar Béla, Magyar Gizella, Jordán József verseinek, Miskolczy Kálmán, Pörmetz Rezső novelláinak. A számos beküldött kézirat között gondosan válogatnak, sokat nem tartanak közlésre alkalmasnak. A lap minden számában élénken reagálnak az aktuális problémákra (a közművelődés továbbra is áldatlan helyzetére, számos kulturális intézmény még meglévő hiányára! — közkönyvtár, kultúrpalota). Az ország kulturális életének decentralizálását sürgetik, Figyelemmel kísérik a zenei, képzőművészeti, színházi életet, véleményt mondanak a megjelenő verseskötetokről, színházi bemutatókról, kiállításokról, elhangzott hangversenyekről, szabadegyetemi előadásokról. Követendő példaként emlegetik a debreceni Ady-társaság sikeres tevékenységét, örömmel üdvözlők az újpesti Vörösmarty Irodalmi Társaság kapcsolatteremtésre törekvő felszólítását, a szlovákiai magyarok „Tátra” néven megjelent irodalmi folyóiratának a megjelenését. 1937. november 11-én tartották első felolvasóestjüket a Zenepalota hangversenytermében. Hajdu Béla szerkesztő beszélt a célkitűzéseikről, Vuetskits Jenő esztéta irodalmi előadást tartott. A folyóirat munkatársai felolvasták legújabb verseiket, élménybeszámoló, satirikus versrészlet hangzott el a jól sikerült bemutatón [24].

A Lévay Egyesület Mikszáth Kálmán dr. elnök előadásai révén kapcsolatot tartott a tisztán irodalmi jellegű Petőfi Társasággal is [25]. Országosan híres írókat (Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Kozma Andor) hívott meg 1929-ben a nyomasztó gazdasági helyzet ellenére. Sürgette a miskolci írók, költők műveinek kinyomtatását a hatóságoknál, nyomdavállalatoknál. Hatására 1928-ban a Magyar Jövő Nyomda sorozatot indított „A Magyar Jövő Könyvei”, „A Magyar Jövő Regényei” címmel, a Reggeli Hírlap és a Klein, Ludvig és Szelényi nyomda pedig folytatásos regényeket közölt!

A Tanácsköztársaság leverése után a képzőművészeti életben nem volt irányító egyesület. Az 1923-ban újjáalakított Közművelődési Egyesület tevékenységének hatására „...intenzívebb is a művészeti élet, és nemcsak kiállításokat rendeznek, hanem művészeti kérdésekről előadásokat is tartanak, sőt egymás után keresik fel idegenek is tálalataikkal városunkat” [26]. A képzőművészeti osztály 1924. május 4–11. között rendezte a bemutatkozó kiállítását a város háza nagytermében, Bartus Ödön, Bizony Ákosné, Jánossy Gyula, Kiss Lajos, Meilinger Dezső, Muhits Sándor, Nyitray Dániel, Petrányi Miklós részvételével. Minden évben 7–8 alkalommal jelentkeztek a nagyközönség előtt csoportos vagy egyéni kiállítással a helybeliek, ill. vendégtárlatot rendeztek. A felsoroltakon kívül Szontagh Tibor, Benkhard Ágoston, Burányi Sándor, Imreh Zsigmond, Gimes Jenő, Döbröczeni Kálmán, Petheóné Ertl Livia, Kolár Nándorné

alkotásaival találkozunk a legtöbbit. Jelentős szobrász, iparművész (Holländer Béláné kivételével) nem dolgozik a városban. Állandó probléma a kiállítóterem hiánya. A képzőművészeti osztály tagjai, egyben a neves Művésztelep tanárai is, kénytelenek a városháza nagytermét felhasználni erre a célra. A legtöbbit kiállító művész Meilinger Dezső és Döbröczi Kálmán festők.

A Zeneiskola nagytermében évente több hangversenyt rendezett a zenei szakosztály, amelyet Ruszinkó Zsigmond elnök és Donáth Lajos titkár vezetett. 1929-ben bekövetkezett haláláig, 1928-ban még szerzői estet rendezett a kiváló karnagy, dalszerző, zongorakísérő Balázs Győző tanár, költő, dalszerző társaságában. Műveiket Sassy Enikő és Záhony János mutatta be. Az első kamaraszenest vonósquartett (Rákosi Arnold, Jedovszky Jenő, Gobbj Jenő, Haydu István) Dohnányi- és Goldmark-műveket játszott nagy sikerrel Ferenczi Károlyné zongorakíséretével [27].

1928. december 8–9-én Reményi Ede, a világhírű miskolci hegedűművész centenáriuma alkalmából emlékünnepelet, hangversenyt tartottak és emléktáblát lepleztek le a Zenepalota lépcsőházában. A hangversenyen a helybeli művészek mellett olyan illusztris vendégek is felléptek, mint Sugár Viktor (orgona), Koncz János (hegedű). A Reményi-emlékmű leleplezésekor Plank Miklós kultúrta-ncsos és Farkas Imre mondott emlékbeszédet. Végezetül Reményi Ferenc, a „Hubay Jenő” zeneiskola tantestülete és a különböző egyesületek megkoszorúzták a szobrot [28].

A magasabb zenei igényeket a hangversenyirodák világhírű vendégművészek (D'Albert Eugen, Helge Lindberg, Vecsey Ferenc, Hubermann, Dohnányi, Szigethy József) meghívásával elégítették ki. Kezdetben zsúfoltak a hangversenytermek, 1924-től a gazdasági stabilizáció éveiben „rizikót” jelent a felléptetésük, mert a magas belépődíjakat csak a vagyonos osztály tagjai tudják megfizetni. Tért hódít a rádiózás is, főleg a cigányzene hallgatása. A „Termés” hasábjain Szűcs Gergely bírálja a zenei előadások színvonalát, Hírt adnak Lehota László orgona-, Pongrácz-Kiss Dénes szerzői, Haydu István zenekari-operaestjeiről, Csajkovszkij-estekről; a Zenei Szabadegyetem előadásairól; az „Éneklő Ifjúság” Miskolcon megrendezett hangversenyéről; a Miskolci Vasutasok Ének- és Zenetársaságának létrejöttéről és sikeres bemutatkozásáról [29]. 1936/37 zenei eseménytelensége miatt keményen bírálják a zeneiskolát: „... adózók ... joggal kérdezhetik ... miért kell nekik akkora áldozatot hozniuk, hogy minden egyes zeneiskolai növendék 228 pengőjébe kerül évente a városnak, ha itt a zenekultúra mégis csupán tétova nyomokban jelentkezik” [30]. Fő okát elsősorban a Lévy Egyesület elhúzódo válságában keresik. „Megrokkant egyesület”, amely már 1937-re „mozgásképtelen”-né vált és „beszüntette egyéb tevékenységei mellett a zenei tevékenységet is” [31]. Valóban komoly helyzet állott elő, 1936 óta elhúzódo a tisztikar megválasztása, mert a zavaros pénzügyi helyzet miatt nem vállalták el a jelöltek a szakosztályok vezetését. Fekete Bertalan dr. az új polgármester Gömbös fasizálódo politikáját kiszolgálva töröltette felesleges és „harmadrendű szükségletek” címen az egyesület évi 1000 koronás segélyét, majd felemelve újra folyósították. Az irredenta, nacionalista egyesületek támogatása került előtérbe, az irodalmi élet ellaposodott, a mozgalmasság megszűnt! [32].

Összefoglalva az egyesület tevékenységét, észrevehetjük, hogy kultúrpalotát, szimfonikus zenekart, képtárat, állandó folyóiratot, kiállítótermet nekik sem sikerült a hivatalos városi vezetés kultúrpolitikai álláspontja miatt megteremteni. Megfelelő anyagi támogatás hiányában önmaguk erejéből valósították meg a decentralizációt, élénk kulturális életet teremtettek!

KÁLI ZSUZSANNA

JEGYZETEK

1. Vargáné Z. Irén: A Borsod—Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület kialakulása és fejlődése az első világháborúig.

Herman Ottó Múzeum évkönyve, X. 1971. 170 l.

2. Uo. 172. l.

3. Uo. 172—173. l.

A Borsod—Miskolczi Közművelődési és

Múzeum Egyesület alapszabályzata. Miskolc, 1899. 17. l.
 4. Uo. A Borsod—Miskolczi. . . alapszabályzata. 17. l.
 5. Uo. Vargáné Z. Irén: A Borsod—Miskolczi. . . 183. l.
 6. Uo. 189. l.
 7. Uo. 191. l.
 Magyar Városok Monográfiája. Halmay Béla—Leszih Andor: Miskolc. Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala. Budapest. 1929. 293—294. l.
 8. Uo. V. Zalán I.: A Borsod—Miskolczi. . . 189—190. l.
 9. Uo. 191. l.
 10. Uo. 195—196. l.
 11. Uo. 199. l.
 12. Uo. Halmay—Leszih: Miskolc 294. l.
 13. Uo. V. Zalán I.: A Borsod—Miskolczi. . . 179. l.
 14. Uo. Halmay—Leszih. 294. l.
 15. 1920. Közgazdasági mutatókönyv. Miskolc thj. város polgármesteri jelentése.

16. Uo. V. Zalán I.: 169. l.
 17. Uo. 169. l.
 18. Uo. Halmay—Leszih. 296. l.
 19. Uo. 296. l.
 20. Uo. 296. l.
 21. Miskolci Szemle. Lévay József Közművelődési Egyesület évkönyve. Miskolc. 1929. 71—72. l.
 22. Zsedényi Béla dr.: Miskolc szellemi élete és kultúrája. Miskolc. 1929. 99. l.
 23. Uo. 102. l.
 24. „Termés”. Miskolc. 1937. december 20. I. évfolyam 11—12. szám.
 25. Uo. Miskolci Szemle. Évkönyv. 70—72. l.
 26. Uo. Halmay—Leszih. 260. l.
 27. Uo. Miskolci Szemle. Évkönyv. 179. l.
 28. Uo. 74—79. l.
 29. „Termés”. 1937., 1938. 1—3. szám.
 30. Uo. I. évfolyam 1. szám. 19—20. l.
 31. Uo. 19. l.
 32. B.-A.-Z. megye története és legújabbkori adattára. Miskolc. 1970. 156. l.

Egy százesztendőös szlovák nyelvkönyv mai tanulságai

„A hazai nyelvek tanulása a művelt közönség körében mindinkább elterjed” — írja Gyakorlati tót nyelvtan című tankönyvében Glósz Miksa, s a „hazai nyelveken” mindazokat a nyelveket érti, amelyek egy évszázaddal ezelőtt az Osztrák—Magyar Monarchia területén beszélt nyelvek voltak. Ezeknek létjogosultságát igényelni, s a német mellé egyenrangúként felsorakoztatni, az illető nyelvet beszélő népközösség nemzeti ügyeként is felfogható.

Maga Glósz Miksa főgimnáziumi tanár német nyelven 1871-ben megjelent gyakorlati szlovák nyelvtanára hivatkozik, és azzal indokolja tót (mai szóval: szlovák) nyelvtanának megírását, hogy erre Lampel Róbert budapesti könyvkiadó úrtól ösztönzést kapott. Mint írja, „ezzel a magyar állameszmének” akar jó szolgálatot tenni, hiszen ezt kívánja tőle a hivatalos kultuszirányzat, de mindjárt hozzáteszi ezt a sokat sejtető kitétel: a „nélkülözhetetlen szabályokat” a tanuló felfogásához alkalmazva adja elő.

„A tanuló felfogásában” pedig felismerhető az elnyomott, a hazai kultúrából és művelődésből kiszorított, de fellelegezni vágyó szlovákság, a méltánytalanul lenézett tótok fölemelkedési szándéka.

Glósz Miksa több kiadást is megért könyve nyilván csak kevés példányszámban maradt az utókorra. A tanulmányozónak becses könyvritkaság. Azzá teszi nyelvi értékein kívül a benne található mérhetetlen korhű szociológiai érték, mely különösen napjainkban számíthat figyelemre.

Már a fonetikai részben, a hangok ejtésének gyakorlására felhozott példákban is lehetetlen nem észrevenni a célirányosan kiválasztott szavakat. A magánhangzók esetében:

- a, á és a hangokra: Dan — adó
- e és é-re: Besne — dühösen
- i-re: prisni — szigorú
- o-ra: dobojovat — végig harczol

u és ú-ra: humák — tökfilkó

Kettős hangzókra:

ia, ie, iu, ou: ciara — húzás, vonás, chlieb — kenyér, hriech — bűn

Mássalhangzókra:

suchotiny — száraz betegség

celad — szolgaszemélyzet

osypky — kanyaró

zakaza — baj, veszedelem stb.

És néhány példa a mondatokból, melyeket a tanulóknak kellett magyarról szlovákra fordítaniuk:

„Az egyházi beszéd nagyon hosszú. Atyám egészséges, de nagyon sovány. Az éj sötét és hosszú.”

Az egyszám—többesszám szemléltetésére a következő példamondatok szolgáltak:

„Köpenyegem gallérja rongyos; köpenyegeink is egészen rongyosak.”

A tagadás gyakorlására:

„Egy embernek gondolatok nélkül értéke nincsen. Munka nélkül nincs kenyér. Hús nélkül nincs jó leves. Öntudat nélkül nincs élet. Mióta takarékoskodunk és még sincs semmink!”

Az állításra:

„Voltam a választásnál; ott van evés-ivás!

Lampel Róbertnek a legnagyobb és legszebb könyvesboltja van.”

Szerencsénkre! Itt látott napvilágot ez a könyv is, melynek előszavából tájékozódhatunk azokról a munkákról, melyeket a szerző is felhasznált, de ízelítőt kapunk az egy évszázaddal ezelőtti szlovák irodalomból is. Az eredeti alkotások mellett élvezettel olvashatók a fordítások is. Ilyen többek között Vörösmarty Szózatának Mácsaytól származó átültetése szlovák nyelvre:

Preklad Vörösmarty-ho „Szózat”-u od M. Mácsay-ho

Bud verny vlasti, o Uhor, bud nechrozene,

V nej ty más kolisku, aj hrob v jej budes mat lone.

Mimo nej miesta ty nemas, bár jako si tuis;

Ci ti usod praje, ci nie: tu zit, umriet musis.

A szlovákság számára azonban 1887-ben már egészen mást jelentettek ezek a sorok, mint a magyar középnevelésnek öt évtizeddel ezelőtt. Mindamellett a tankönyv szerzője és a fordító bizonyította, hogy a szlovák nyelv is alkalmas mindennemű irodalmi mű tolmácsolására. Ezért közöl fordításokat és eredeti műveket szlovák költőktől. És méltán viseli a könyv a „gyakorlati” jelzőt. A második rész napi használatú beszédgyakorlatokat tartalmaz — milyen mondatokkal boldogulhat az ember reggel, délben vagy este, a szabónál, a boltban, esetleg Budapesten.

Az irodalmi szemelvényeken kívül egy szűkszavú szótár és a nyelvtan rövid vázlata található még a könyvben.

És érdemes végül felidézni Glósz Miksa alaposágának igazolására, mint mondja — saját művein kívül — mit használt még fel forrásul:

Slovenská mluvnica. Sostavil Frano Mráz. V Pesti, 1872.

Josef Viktorin's Grammatik der slovakischen Sprache. Bp. 1878. (Ez utóbbi fraktúrával nyomva.)

Slovenská Citanka. Sostavil Josef Loos. V Pesti 1869.

Jonasa Záborského „Bajky slovenské”. Vidal Josef Viktorin. V Pesti 1866.

Slovník slovenskej, maďarskej a némeckej reci.

Sostavil Josef Loos. V Pesti 1871.

BORSODI GYULA

Könyvtári események

— Az 1977. év októberében megrendezett műszaki könyvnapok ismét mozgósították a könyvtárosokat is. A legkisebb könyvtár is kötelességének tartotta, hogy reprezentálja az állományában meglévő, legfrissebb műszaki szakirodalmat, Kiemelkedően szép kiállítást készítettek: Mezőkövesden, Sátoraljaújhelyen, Leninvárosban, a sajkókeresztúri BÉM-ben, Sajoszentpéteren és Putnokon. Jól sikerült szakelőadásokról számolhattak be Encs, Mezőkövesd, Kazincbarcika és Leninváros könyvtárosai; nem egy esetben kiléptek a rendezvényekkel a könyvtár falai közül — üzemekben, gyáregységben vagy művelődési házban rendezték meg az előadásokat —. Könyvvásárok és könyvtombolák emelték a műszaki ismeretek terjesztésének színvonalát.

— A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár 1977. év utolsó negyedében reprezentatív kiállítást készített és mutatott be látogatóinak Kossuth Lajos születésének 175. évfordulója tiszteletére. A vándorkiállítást az idén, egész évben igényelhetik a megye könyvtárai.

— Az 1978. évi mezőgazdasági könyvhónap megyei megnyitó ünnepségét 1978. február 1-én rendezték meg Mezőkövesden, a művelődési központban. Molnár József, a TESZÖV helyettes titkára méltatta a mezőgazdasági könyvhónap jelentőségét. Beszédében többször emlékeztetett Erdei Ferenc — a mezőgazdasági könyvhónap eszméjének szülője — elveinek és műveinek időszerűségére. A megnyitó után az érdeklődő hallgatóságnak bemutatták a mezőkövesdi Afész fóliatelepét.

— Az Edelényi nagyközségi-járásai Könyvtár és a borsodsziráki tsz közös szervezésében a tsz-ben dolgozók részére jól sikerült Szabad Föld-estet tartottak Borsodszirákon 1978. március 1-én. A lap céljairól és gondjairól Szegő Lajos rovatvezető szólt. Az egészségügyi kérdésekre sok emberséggel és humorral „mindenki Buga doktora” válaszolt.

— A mezőgazdasági könyvhónap megszervezése elismerő visszhangot váltott ki az encsi járás mezőgazdasági

szakemberei körében. A nagyközségi-járásai könyvtár a szakelőadások témáit a mezőgazdasági járásai gondjainak ismeretében választotta meg. A könyvhónap a közös kapcsolatok jó összhangjában zajlott. Kiemelkedő eseménynek számított a Falurádió 2 napos jelenléte is. Takács András, a Falurádió munkatársa „A szocialista mezőgazdaság fejlődése” címmel tartott előadást a termelészövetkezetek közművelődési feladatai részére.

— A Nyilvános zeneórák a könyvtárban c. csoportos zenehallgatásra 1977 októbere óta kerül sor — hetenként, rendszeresen, szerdán du. 4—6 óra között a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár zeneműtárában. A Zeneművészeti Főiskola heti 2 órában „átköltözik” a könyvtárba, a zenetörténeti órák megtartására. A zenei részleg rendelkezésükre bocsátja a 300 db hanglemezt, a 2800 db kottát és az 1200 hangfelvételt tartalmazó anyagát, biztosítja a jó minőségű és pontos „bejátszást” a főiskolai tanár óráinak megtartásakor. A zeneműtárban eközben a könyvtári szolgáltatás zavartalan, bárki beülhet és bekapcsolódhat a téma meghallgatásába. A tematika adott: 1978 februárjában a következő előadások voltak: 1-én: Francia kórusmuzsika; 8-án: Monteverdi drámaisága; 15-én és 22-én: Játsszunk a XX. század zenéjével, a zenei játékokat Fehér György vezette. A főiskola „kilépése” a saját megszokott keretei közül, s egyben bekapcsolódása a közművelődésbe, az önművelés „megtanítására” is alkalmas lehet, a könyvtár látogatói pedig a zenehallgatáson túl, ez alkalommal is gyarapíthatják zenei műveltségüket. Reméljük, olvasóink, hallgatóink e lehetőségekkel is élnek majd!

— A sátoraljaújhelyi Városi-Járásai Könyvtár a Városi-Járásai Művelődési Központtal közösen immár harmadszor adta közre „Kulturális ajánlóprogramját” a város ipari, szövetkezeti és kereskedelmi brigádjai részére. A programot versenyszerűen hirdették meg, a teljesítést díjazni fogják.

Összeállította: HUBAY ÁGNES

E SZÁMUNK SZERZŐI:

DR. BENKŐ CSABÁNÉ, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár zenemű- és hangtárának vezetője; BERE CZ JÓZSEF, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója; BORSODI GYULA, a Magyar Rádió miskolci stúdiójának főmunkatársa; CSANK JENŐ, az Ózdi Kohászati Üzemek műszaki könyvtárának és dokumentációs irodájának igazgatója; HUBAY ÁGNES, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa; KÁLI ZSUZSANNA, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa; LANDENBERGER ISTVÁNNÉ, a Kazincbarcikai városi Könyvtár igazgatóhelyettese; DR. MÁK MIHÁLYNÉ, a Sátoraljaújhelyi városi-járás i Könyvtár igazgatója; PÓCSI GUSZTÁV, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár osztályvezetője; SLEZSÁK IMRE, az Edelényi nagyközségi-járás i Könyvtár igazgatója; SZABÓ GYULA, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; SZOMBATHY SÁNDOR, a bodroghalászi községi könyvtár vezetője; TAMÁSI ISTVÁNNÉ, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa; ZSIDAI JÓZSEF, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója.

II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C

T A R T A L O M J E G Y Z É K

BERECZ József: Számadás és számvetés	— — — — —	1
Borsod-Abaúj-Zemplén megye közművelődési könyvtárainak 1977. évi statisztikai adatai	— — — — —	5
SZABÓ Gyula: Az egységes falusi könyvtárak kialakításának lehetőségei és feltételei Borsod megye kis településein	— — — — —	7
SLEZSÁK Imre: A szakfelügyelő szemével	— — — — —	11
DR. MÁK Mihályné: Helyzetelemzés és meditáció az integráció és a központosított eljárás ürügyén	— — — — —	16
ZSIDAI József: Gyors ütemben készül az Országos Szakmai Információs Rendszer programja	— — — — —	21
CSANK Jenő: Az Ózdi Kohászati Üzemek Műszaki Könyvtárának és Dokumentációs Irodájának könyvtárközi kapcsolatai	— — — — —	23
PÓCSI Gusztáv: Nem elég a sok könyv	— — — — —	24
SZOMBATHY Sándor: „Olvasószolgálatom” az Öregek Napközi Otthonában		28
DR. BENKŐ Csabáné: A Miskolci Új Zenei Műhely hangversenysorozatáról		29
LANDENBERGER Istvánné: A kazincbarcikai hangtár születése	— —	30
Új hangtárak figyelmébe! A „Könyvtáros”-ban megjelent zenei-hangtári címek jegyzéke	— — — — —	34
KÁLI Zsuzsanna: A Lévay József Közművelődési Egyesület tevékenysége Miskolcon az első és a második világháború között	— — —	36
BORSODI Gyula: Egy százesztendőös szlovák nyelvkönyv mai tanulságai		41
Könyvtári események	— — — — —	43

A borító 3. oldalán: A kazincbarcikai hangtár

Fotó: Landenberger István

A borító 4. oldalán: Matuz János fuvolaművész szólóestje a Miskolci Új Zenei Műhely hangversenysorozatában

Fotó: Kurucz János

II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
MISKOLC

IL RAKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
MŰISKOLA